

USPOSTAVA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U GRADU DUBROVNIKU NA TEMELJU GSTC KRITERIJA

Hostić, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:195980>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

MIHAELA HOSTIĆ

USPOSTAVA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U GRADU
DUBROVNIKU NA TEMELJU GSTC KRITERIJA

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2023.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

MIHAELA HOSTIĆ

USPOSTAVA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U GRADU
DUBROVNIKU NA TEMELJU GSTC KRITERIJA

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Turizam i okoliš

Mentor: dr.sc. Draženka Birkić

Matični broj studenta: 0248074609

Karlovac, svibanj 2023.

ZAHVALA

Hvala mojoj najvoljenijoj osobi na neopisivoj podršci, osloncu i vjerovanju u mene od početka.

Hvala i ostatku mojih divnih obitelji, koje su mi također bile iznimna podrška kroz cijelo moje školovanje.

Također hvala i mojim divnim prijateljima koji su prošli puno toga sa mnom i na svakom koraku bili uz mene.

Zahvale od srca idu i nezaboravnoj, divnoj profesorici Draženki Birkić, koja je također neumoljivo od početka davala podršku, te se sa neopisivom lakoćom zalagala oko mene i ovog rada. Iako smo divnu povezanost i jedinstvo ostvarile puno prije ovoga!

Zahvaljujem se i Turističkoj zajednici grada Dubrovnika na pomoći i omogućavanju potrebne dokumentacije i podataka za izradu ovog rada!

Ovaj rad je na neki način osobni dio mene, ali i mog stečenog znanja.

Ovaj rad je ujedno završetak jednog poglavlja mog života, ali i jako dobar početak novog!

Od srca hvala!

Mihaela

SAŽETAK

Nekontroliran i loše upravljani razvoj turizma u priobalnim turističkim destinacijama za sobom povlači brojne negativne posljedice, a jedna od njih jeste i gubitak konkurentnosti i međunarodne tržišne pozicije. Istaknuti problem održivog razvoja turizma u priobalnim, turističkim destinacijama svakako je kako postojeći razvoj masovnog i sezonskog turizma učiniti što je više moguće održivim. Grad Dubrovnik je jedno od najistaknutijih turističkih odredišta na Mediteranu. Prema Državnom zavodu za statistiku Grad Dubrovnik je 2019.g. posjetilo 1 439 531 turista i ostvarili su 4 156 680 noćenja, od travnja do listopada, ostvareno je 88% svih turističkih dolazaka u 2019. godini što ukazuje na razvoj neodrživog odnosno prekomjernog turizma. Izrazita sezonalnost i masovnost, karakteristična je za turizam grada Dubrovnika.

Predmet ovog rada je uspostava održivog razvoja turizma u gradu Dubrovniku na temelju GSTC kriterija, a u području kriterija A2 – organizacija upravljanja odredištem. Dubrovnik, kao jedan od rastućih svjetskih destinacija, svoju kulturnu i prirodnu idilu mora nastojati zaštititi od mogućih negativnih utjecaja i rasta masovnog turizma u gradu. Grad Dubrovnik ima visoko razvijenu svijest o negativnim utjecajima razvoja masovnog i sezonskog turizma te je posegnuo za implementaciju načela održivog razvoja turizma putem GSTC kriterija. Turistički promet u Gradu Dubrovniku je u stalnom porastu te je ostvarenje uravnoteženog i održivog razvoja turizma pravi izazov za Grad Dubrovnik.

Ključne riječi: masovni turizam, sezonski turizma, Grad Dubrovnik, održivi razvoj turizma, GTSC kriteriji

SUMMARY

Uncontrolled and poorly managed development of tourism in coastal tourist destinations entails numerous negative consequences, one of which is the loss of competitiveness and international market position. The prominent problem of the sustainable development of tourism in coastal tourist destinations is certainly how to make the existing development of mass and seasonal tourism as sustainable as possible. The city of Dubrovnik is one of the most prominent tourist destinations in the Mediterranean. According to the State Bureau of Statistics, the City of Dubrovnik in 2019 1,439,531 tourists visited and 4,156,680 overnight stays, from April to October, accounted for 88% of all tourist arrivals in 2019, which indicates the development of unsustainable or excessive tourism. Distinct seasonality and massiveness are characteristic of tourism in the city of Dubrovnik.

The subject of this paper is the establishment of sustainable development of tourism in the city of Dubrovnik based on GSTC criteria, and in the area of criteria A2 – destination management organization. Dubrovnik, as one of the growing world destinations, must strive to protect its cultural and natural idyll from possible negative impacts and the growth of mass tourism in the city. The city of Dubrovnik has a highly developed awareness of the negative impacts of the development of mass and seasonal tourism and has resorted to implementing the principles of sustainable tourism development through the GSTC criteria. Tourist traffic in the City of Dubrovnik is constantly increasing, and achieving a balanced and sustainable development of tourism is a real challenge for the City of Dubrovnik.

Keywords: mass tourism, seasonal tourism, City of Dubrovnik, sustainable development of tourism, GSTC criteria

SADRŽAJ:

1.	UVOD	1
1.1.	Predmet i cilj rada	1
1.2.	Izvori podataka i metode prikupljanja.....	2
1.3.	Struktura rada	2
2.	ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA.....	3
2.1.	Općenito o održivom razvoju turizma.....	4
2.2.	Utjecaj turizma na prostor, gospodarstvo i ekologiju.....	7
2.3.	Načela održivog razvoja	14
3.	KRITERIJI USPOSTAVE ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA.....	17
3.1.	Identifikacija kriterija održivog razvoja turizma.....	19
3.2.	Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC)	21
4.	GRAD DUBROVNIK	28
4.1.	Geostrateški položaj i prometna povezanost.....	30
4.2.	Prirodni i antropogeni resursi.....	33
4.3.	Turistički pokazatelji grada Dubrovnika	42
5.	PRIMJENA KRITERIJA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA PREMA GSTC-u NA PRIMJERU GRADA DUBROVNIKA	45
6.	ZAKLJUČAK.....	53
	<i>LITERATURA</i>	67
	<i>POPIS SLIKA</i>	68
	<i>POPIS GRAFIKONA</i>	68
	<i>POPIS TABLICA</i>	68
	<i>POPIS PRIKAZA</i>	69

1. UVOD

Nekontroliran i loše upravljani razvoj turizma u priobalnim turističkim destinacijama za sobom povlači brojne negativne posljedice, a jedna od njih jeste i gubitak konkurentnosti i međunarodne tržišne pozicije. Istaknuti problem održivog razvoja turizma u priobalnim, turističkim destinacijama jeste kako postojeći razvoj masovnog i sezonskog turizma učiniti što je više moguće održivim.

Grad Dubrovnik je jedno od najistaknutijih turističkih odredišta na Mediteranu. Predstavlja pomorsko dobro u kojem turizam igra ključnu ulogu. Raznolikost i obilje prirodne i kulturne baštine Grada predstavlja značajan potencijal za jedinstveni turistički eko sustav. Sa svjetski poznatim i UNESCO-ovim prirodnim, kulturnim i povijesnim dobrima, Dubrovnik predstavlja bogatu paletu povijesnih, arhitekturnih i kulturnih iskustava u kojima podjednako mogu uživati i stanovnici i posjetitelji.

Turistički promet u Gradu Dubrovniku je u stalnom porastu (2019. – 2022.) te je ostvarenje uravnoteženog i održivog razvoja turizma pravi izazov za Grad Dubrovnik.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je uspostava održivog razvoja turizma u gradu Dubrovniku na temelju GSTC kriterija. Dubrovnik, kao jedan od rastućih svjetskih destinacija, svoju kulturnu i prirodnu idilu mora nastojati zaštititi od mogućih utjecaja i rasta masovnog turizma u gradu, a to će moći upravo najlakše učiniti putem GSTC kriterija, odnosno povratnih informacija kroz Ocjenu odredišta Globalnog vijeća za održivi turizam (zadnje provedeno i realizirano krajem 2019., u tijeku su novi rezultati Ocjene iz 2022. za 2023. godinu).

Cilj ovog rada je isticanje i shvaćanje važnosti održivog razvoja turizma te pobliže upoznavanje sa pojmom GSTC kriterija, ali i rastom i razvojem grada Dubrovnika.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Prilikom izrade ovog rada korištene su primjerene metode znanstvenog istraživanja prikladne za obradu predmeta istraživanja i za izradu ovog rada. Prva faza istraživanja odnosila se na analizu sekundarnih podataka. Istraživale su se različite znanstvene baze podataka stručna i znanstvena relevantna literatura. Nakon prikupljanja relevantne literature (znanstvenih i stručnih knjiga, članaka i drugih izvora) koja se bavi problematikom održivog razvoja turizma i priobalnih turističkih destinacija, istraživanje se proširuje na teoriju održivog razvoja kako bi se došlo do novih spoznaja o problematici istraživanja kao i o GSTC kriterija održivog razvoja. Korištene metode obrade podataka u ovom radu su metoda sinteze i analize, komparacije i deskripcije, te induktivna i deduktivna metoda.

1.3. Struktura rada

Ovaj rad se sastoji od šest cjelina. Prvo, odnosno uvodno poglavlje, drugo koje pobliže opisuje održivi razvoj turizma i njegov utjecaj na prostor, gospodarsko i ekologiju, te sačinjava i načela održivog razvoja radi lakšeg prepoznavanja. Treće poglavlje definira opće kriterije uspostave održivog razvoja i GSTC kriterije i njihovu važnost. Četvrta cjelina daje prostor za upoznavanje grada Dubrovnika prema njegovom geografskom položaju, prometnoj povezanosti, prirodnim i kulturnim resursima, te prema gospodarskom i turističkom načinu kretanja. Peta cjelina objašnjava na koji način se primjenjuju kriteriji na održivi razvoj turizma putem GSTC kriterija na primjeru grada Dubrovnika. Šesto i zadnje poglavlje sadrži zaključak cijelog rada.

Nakon toga slijede popis literatura, slika, tablica i grafikona.

2. ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA

Prema UNWTO-u, održivi razvoj turizma je „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije pri tome ne umanjujući mogućnost budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe“. Razvoj održivog turizma u Republici Hrvatskoj ima cilj podići kvalitetu života i rada lokalnog stanovništva i gospodarski i društveni napredak hrvatskog društva u cjelini.¹

Održivi razvoj ne isključuje ekonomski rast, no ne smije ugrožavati biljne i životinjske vrste, prirodne procese, prirodna dobra niti čovjekovo zdravlje.

Prema navedenome, održivi turizam bi trebao²:

- Optimalno koristiti resurse okoliša koji čine ključni element u razvoju turizma, pritom održavajući bitne ekološke procese i pomažući u očuvanju prirodne baštine i bioraznolikosti.
- Poštovati sociokulturnu autentičnost zajednica domaćina, čuvati njihovu izgrađenu i živuću kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti te doprinosti međukulturalnom razumijevanju i toleranciji.
- Osigurati održive, dugoročne gospodarske projekte, istodobno pružajući socioekonomske prednosti svim dionicima koji su pravilno raspoređeni i zainteresirani, uključujući i stabilno zaposlenje i prilike za zaradu, te doprinosti ublažavanju siromaštva.

U sljedećim pod poglavljima cjeline 2. elaborirat će se i definirati održivi razvoj turizma, putem kojih dokumenata se može ostvariti na području Republike Hrvatske te grada Dubrovnika tijekom cijele godine (uključujući i glavnu sezonu). Fokus će se pridodati i temi utjecaja turizma na prostor, gospodarstvo i ekologiju.

¹ Ministarstvo turizma i sporta, „Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine“ ; https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/003_220721_Strategija_ROT_nacrt.pdf (20.05.2023.)

² UNWTO, <https://www.unwto.org/sustainable-development> (20.05.2023.)

2.1. Općenito o održivom razvoju turizma

Održivi razvoj je „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti, bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe³“. Također, prema UNWTO⁴-u održivi turizam u potpunosti sagledava svoje sadašnje i buduće učinke na gospodarstvo, društvo i okoliš, uvažavajući pritom potrebe razvoja turističke industrije, posjetitelja i lokalnog stanovništva te okoliša i prirodnih resursa.

Turizam i održivi razvoj su dva međusobno uvjetovana fenomena, a o održivom razvoju turizma može se govoriti samo ako su razvojni procesi dugoročno usmjereni na povećanu ekološku odgovornost, socijalnu toleranciju i gospodarsku izdašnost. Turizam je posljedica procesa industrijalizacije i urbanizacije, te tehničko – tehnološkog razvoja društva koji su se kontinuirano razvijali od početka 19. stoljeća pa sve do danas.⁵ Turizam je od svojih početaka do danas masovno ekspandirao sa istim motivima kao i u prošlom stoljeću (mir, odmor, istraživanje novih mjesta), no danas sa većim posljedicama za okoliš no ikad. Na taj način, turizam osim što nudi i poboljšava svoju ponudu i potražnju zahtjevima tržišta, ujedno mora tržištu prilagođavati i nove resurse, strategije razvoja, organizacijske oblike i kvalitetniju zaštitu okoliša u svim procesima. Načinom na koji se turistička industrija sve više prilagođava svjetskim ekonomskim, informacijskim, tehnološkim, komunikacijskim, sociokulturološkim i sličnim promjenama, mijenjaju se pravila igre i ključni faktori uspjeha u turističkom djelatnosti, što nam dokazuje pojava novih turističkih destinacija na svjetskom tržištu. Upravo radi toga dolazi i do pojave novog održivog, ekološkog i društveno odgovornog turizma.

Smjernice i vještine upravljanja održivim razvojem turizma su primjenjive na sve oblike turizma u svim vrstama destinacija, uključujući masovni turizam i različite niše u segmentima turizma. Postizanje održivog turizma kontinuiran je proces koji zahtjeva stalno praćenje utjecaja, uvođenje potrebnih preventivnih i/ili korektivnih mjera kad god je to potrebno. Zahtjeva i informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i

³ Definicija prema: <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> (20.05.2023.)

⁴ UNWTO, <https://www.unwto.org/sustainable-development> (20.05.2023.)

⁵ Citirano prema: Gržinić J., Bevanda V., 2014. – odjeljak Postmoderno društvo i turizam; Dujmović M.: Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Marković“; Pula, 2014.

snažno političko vodstvo kako bi se osigurano široko sudjelovanje i izgradnja konsenzusa.

Odražavanja na turistička kretanja uvelike imaju bolesti, pandemije, terorizam, recesija, globalno zatopljenje i ozonske rupe, prirodne katastrofe, zagađenje okoliša, promjene u zračnom prijevozu (okretanje ka više ekološki prihvatljivijem prijevoznom sredstvu). Svaki je pojedinac ključan za doprinosenje održivom razvoju turizma. Održivi bi turizam trebao održati visoku razinu zadovoljstva turista i osigurati značajno iskustvo turistima, pritom podižući njihovu svijest o održivosti razvoja i razvijajući prakticiranje održivog turizma među njima, primjenjujući ga kroz njih na destinaciju u kojoj borave ili se nalaze. Osvještavajući sebe o mogućim posljedicama, osvješčujemo i pazimo na okoliš za buduće nam generacije.

Iz svega navedenog, možemo posebno istaknuti i poistovjetiti se sa zadnjim trenutnim događajem koji je imao masovni utjecaj na turistička kretanja, okoliš, ali i na turizam i sve općenito u svakodnevnici. Pandemija COVID-19, koja je u svijetu otkrivena potkraj 2019. godine te u Hrvatskoj tek u ožujku 2020. godine, svijet je zaustavila potpuno na minimalno godinu dana.

U konačnici, pandemija COVID-19 imala je pozitivne i negativne učinke na okoliš⁶.

Pandemija je zaustavljanjem i smanjenjem gradskog, međugradskog i međudržavnog prometa, zatvaranjem tvornica, smanjenjem emisije CO₂ i poboljšanjem kvalitete zraka, boljoj kvaliteti vode, boljem gospodarenju otpada te zaštitom biološke raznolikosti pridonijela boljom i ljepšom kvalitetom života kod ljudi, te je na neki način umanjilo ranjivost zajednice na pandemije, ali i oporavljala nam je ključni ozonski omotač. Također je ograničavanjem kretanja i smanjenjem prijevoza, smanjena i razina buke u većini gradova svijeta.

No, unatoč svim istaknutim pozitivnim učincima, pandemija je imala i neke negativne utjecaje. Prvenstveno, povećala se količina otpada i to najčešće onaj otpad koji je korišten putem propisanih mjera u borbi protiv virusa (razne maske, rukavice, zaštitna oprema, testovi, medicinski otpad...). Tu je također postojao i otpad koji generiraju domaćinstva. Kako je propisana mjera karantene i socijalnog distanciranja, ljudi su se sve češće okretali naručivanju putem interneta i kućnom dostavom. Time se povećala

⁶ Citirano prema: <https://www.odraz.hr/novosti/zanimljivosti/kako-je-pandemija-covid-19-utjecala-na-okolis/> (20.05.2023.)

količina plastičnog otpada. Tako je 2021. godine stupilo na snagu u Europskoj uniji da je zabranjena proizvodnja i korištenje jednokratnog plastičnog posuđa i jednokratnih plastičnih vrećica.

Negativno je to, što se nakon kompletnog smirenja, ipak sve moralo nekad vratiti u normalu. Na taj je način opet sve pušteno u pogon, a tvornice su svojom željom za nadoknađivanje propuštenog samo napravile još veću zagađenost okoliša.

Dakle, koncepcija održivog razvoja trebala bi biti razvojna koncepcija turizma u svim segmentima razvoja kako u sadašnjosti, tako i u budućnosti. Ciljevi održivog razvoja turizma proizlaze iz općih ciljeva održivog razvoja. Prema tome je Svjetska komisija za okoliš i razvoj (WEDC) navela ciljeve održivog razvoja po sustavima⁷:

- Politički sustav – omogućava sudjelovanje u planiranju i donošenju odluka lokalnoj zajednici
- Ekonomski sustav – daje nove vrijednosti, tehnička i ostala znanja na održivoj osnovi
- Društveni sustav – daje rješenja za rješavanje napetosti koje proizlazi iz neskladnog razvoja
- Proizvodni sustav – obvezuje se i poštuje očuvanje okoliša za budući razvoj
- Tehnološki sustav – konstantno je u pronalasku boljih, novijih i naprednijih rješenja
- Međunarodni sustav – podupire održive modele razvoja
- Administrativni sustav – fleksibilan sustav sa mogućnošću i sposobnosti korekcije

⁷ Bartoluci M.: **Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva**, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.

2.2. Utjecaj turizma na prostor, gospodarstvo i ekologiju

Republika Hrvatska ima najjače gospodarstvo u jugoistočnoj Europi. Turizam neposredno djeluje na gospodarstvo Republike Hrvatske u četiri područja, a to su ugostiteljstvo (koje uključuje hotele i restorane), te promet, putničke agencije i trgovina. Posredno djeluje na pokretanje gospodarskog sustava zemlje i/ ili regije. Turizam je jedna od važnijih djelatnosti hrvatskog gospodarstva, te je bitan za razvoj drugih gospodarskih djelatnosti u Republici Hrvatskoj. Važnost turizma se promatra kroz utjecaje na platnu bilancu koji se ujedno održavaju na više ekonomskih funkcija turizma. Osim što utječe na uravnoteženje platne bilance, turizam još doprinosi stabilizaciji gospodarstva te gospodarskom rastu.

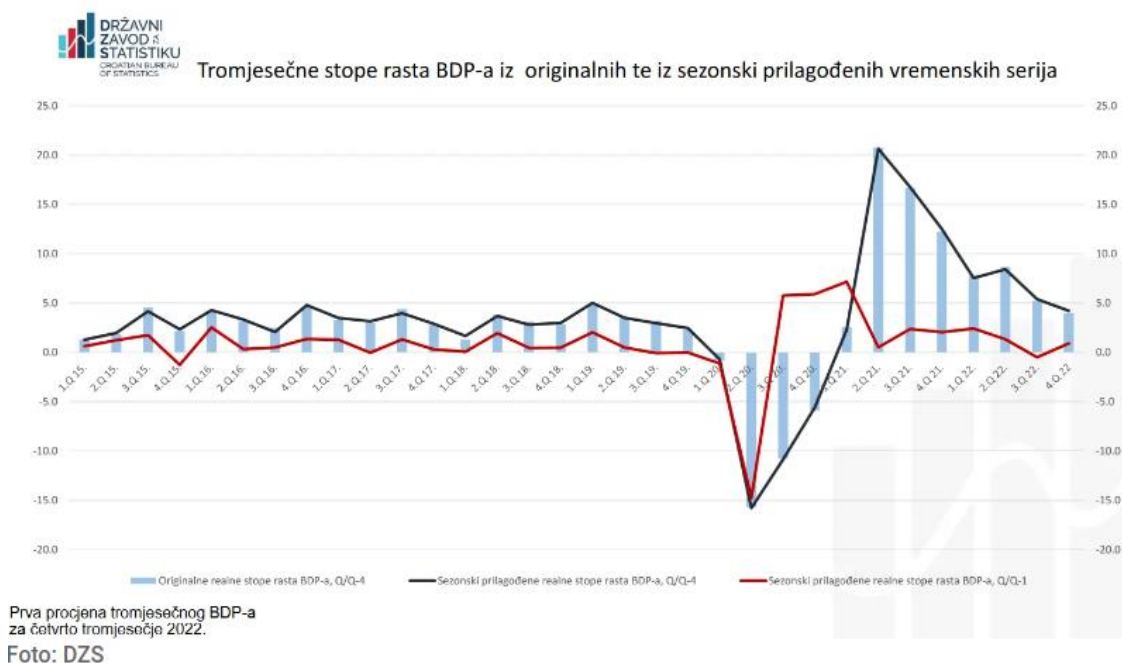
Glavni turistički aduti su: očuvan okoliš, kulturno i povijesno naslijeđe, razvedena obala, blaga mediteranska klima te duga turistička tradicija. Turizam i putovanja sve više postaju osnovna potreba, uz hranu i piće, gdje ljudi jednostavno samo traže malo mira i odmora, bijega od žustre i naporne svakodnevice. Turizam nosi čak 200% svjetskog BDP-a. Prosjek udjela turizma (za 2022. godinu) u BDP-u Europske Unije iznosi 4,5%, dok je u Hrvatskoj udio na razini 11%.⁸ Tijekom godina pandemije (od 2020. do 2022.) udio turizma u BDP-u iznosio je znatno manje. Prognoze su bile da će se u Hrvatskoj udio od turizma smanjiti za čak 30% u vrijeme pandemije. Planirano je 2020. godina trebala biti rekordna godina turizma, no ona je izgubljena u tom kontekstu novonastalom situacijom svjetske pandemije virusa, koja se jednostavno odvila preko noći i zaustavila apsolutno sve. Proizvodnja, uvoz / izvoz, uslužne djelatnosti, poljoprivreda; sve od čega se živi i gradi u proračunu je moralo biti zaustavljeno. U gospodarskoj krizi 2008. pad BDP-a iznosio je oko 7%, a za 2020. se predviđao pad između 8 i 10%, što je na kraju rezultiralo padom od otprilike 8,5%. Dakle najveći pad u posljednjih 10-15 godina. Ekonomska kriza je i dalje, tri godine nakon početka pandemije, izrazito visoka. Najviše se to primjećuje upravo tijekom ljetne sezone 2023. godine, gdje su istaknute cijene smještaja, hrane i pića te dodatnih sadržaja izrazito visoke (obzirom na platnu moć turista), što izaziva čuđenje kod turista te odbojnost da

⁸ Izvor: Eurostat – ad-hoc dobrovoljno prikupljanje podataka o satelitskim računima turizma, 2022. (<https://vijesti.hrt.hr/gospodarstvo/hrvatska-vodeca-u-eu-u-po-udjelu-turizma-u-bdp-u-10730559>) (20.05.2023.)

će se uskoro ponovno vratiti u Hrvatsku na ljetovanje (barem dok smatraju da su cijene previsoke za malog čovjeka i njegovu platnu sposobnost).

U nastavku teksta prikazana je tromjesečna stopa rasta BDP-a u Hrvatskoj po kvartalima, od početka 2015. do kraja 2022. godine.

Slika 1: Tromjesečne stope rasta BDP-a u Hrvatskoj od 2015. do 2022. godine

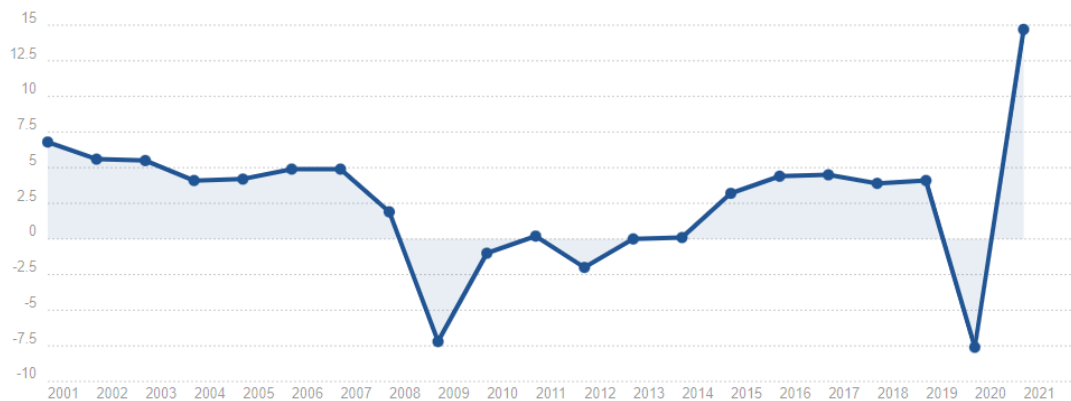
Izvor: <https://grabancijas.com/bdp-u-q4-2022-4-0-yoy-6-3-dzs/> (20.05.2023.)

Prema prikazanoj slici 1. (grafikonu), moguće je zamijetiti kako BDP kroz 5 godina (od 2015. do početka 2020. godine) oscilira u graničnim mjerama, dok početkom 2020. godine i pojavom pandemije COVID-19 drastično pada i nisko se zadržava sve do početka 2021. godine, kada se pandemija stavlja lagano pod kontrolu i kada su se poduzele određene mjere opreza. Bruto domaći proizvod je ponovno bio u opadanju kroz 2021. godinu pojavom novog vala virusa. Kao što je i ranije navedeno, bruto domaći proizvod je trenutno još uvijek nizak, kao posljedica učestalim zatvaranjima svih sektora u svrhu mirovanja i zaštite od virusa. Mnogi poduzetnici nakon drugog zatvaranja svoja vrata i proizvodnje više nisu otvarali i stavljali u pogon, upravo zbog nedostatka novčanih sredstava prvenstveno, a onda i zbog manjka raspoložive radne snage.

U nastavku ispod teksta možemo vidjeti i godišnju stopu rasta realnog BDP-a po stanovniku, te koliko BDP iznosi (brojke navedene u milijardama eura).

Slika 2: Godišnja stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku

Godišnja stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku

Izvor: <https://croatianbureauofstatistics.github.io/sdg-indicators/8-1-1/> (20.05.2023.)

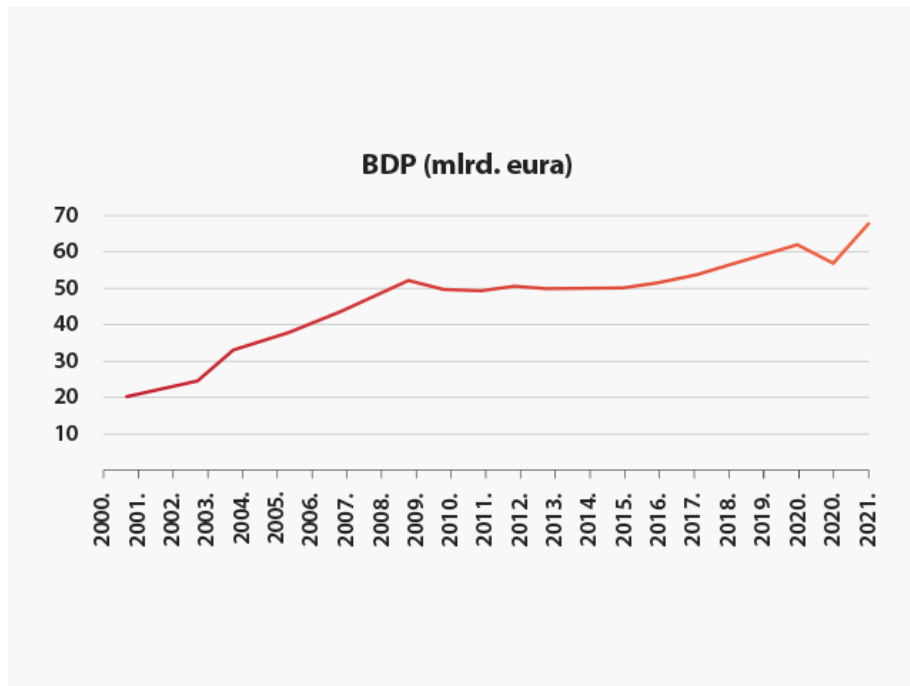
Na slici 2. potvrđene su ranije navedene teze koje kažu da je pad BDP-a 2020. godine (koji je iznosio 8,4%)⁹ bio nešto veći od pada krajem 2008. godine (koji je tada iznosio oko 7,3%¹⁰).

U sljedećoj slici (slika 3.) grafički je prikazano kretanje bruto domaćeg proizvoda od 2000. do 2021. godine koje je izraženo u milijardama (€).

⁹ Izvor: <https://lidermedia.hr/poslovna-scena/hrvatska/bdp-se-u-cetvrtom-tromjesecju-2020-stropostao-sedam-posto-135558> (20.05.2023.)

¹⁰ Izvor: <https://faktograf.hr/2021/11/03/hrvatska-je-po-rastu-bdp-a-i-2008-godine-bila-gora-od-ceske-i-slovacke-kao-i-od-bugarske/> (20.05.2023.)

Slika 3: Kretanje bruto domaćeg proizvoda u Hrvatskoj

Izvor: <https://croatia.eu/index.php?view=article&id=31&lang=1> (20.05.2023.)

Sukladno navedenim podacima kroz prikaze slika i grafikona, lako je zaključiti kako Hrvatska najveći udio u BDP-u donosi kroz turizam, a turizam najbolje brojke ostvaruje u priobalnim destinacijama tijekom ljetne sezone. Jedna od izvanrednih destinacija koja pridonosi povećanju brojki kroz turizam već godinama je i Dubrovnik.

Dubrovnik ima očuvanu prirodu, okoliš, bogatu kulturnu baštinu i autohton i globalno prepoznatljiv identitet. Grad već ima dobru prometnu povezanost zbog velikih mogućnosti dolazaka turista putem zračnih, autobusnih i kruzerskih linija. Također, infrastruktura grada i prometna povezanost i dostupnost daju mogućnost turistima dolazak u Dubrovnik osobnim automobilom. No takvim lakim dolascima do destinacije omogućavamo lak masovan turizam, koji je u Dubrovniku posljednjih godina donio (uz pozitivne – rast prihoda, porast interesa za Dubrovnik, bolji marketing itd.) niz negativnih posljedica, što je rezultiralo novim mjerama za čuvanje kulturne baštine te samog Straduna grada Dubrovnika. Masovni turizam polako je započeo 2011. godine, kada su počele pokazivati posljedice turističkih kretanja unutar grada Dubrovnika. Nakon završetka snimanja najpoznatijeg svjetskog serijala Game of Thrones, čije se snimanje odvijalo na starim Dubrovačkim zidinama te u staroj jezgri grada Dubrovnika, turisti diljem svijeta masovno su počeli posjećivati grad. Broj pristanka kruzera u

dubrovačkoj luci se povećao. Obzirom na to da se pristanište kruzera nalazi u samom centru grada - tik kod Straduna - turisti su svojim koferima, odnosno kotačima na koferima i hodanjem u toku nekoliko godina utabali kamen samog Straduna te se on ulegnuo i ostao oštećen. Upravo radi toga razmatralo se o uvođenju zakona koji bi glasilo da „turisti i ostali putnici ne smiju koferima na kotače hodati po Stradunu, već bi isti trebali nositi u rukama“. Zakon još uvijek nije donesen te je u pogledu razmatranja.

Time nailazimo i na neke određene probleme za turizam i okoliš, ukazano masovnim dolascima gostiju. Osim što se Grad zajedno sa trenutnim aktualnim gradonačelnikom Matom Frankovićem zalaže za njegovo unaprjeđenje i očuvanje jezgre grada putem raznih projekata poput „Respect the City“ i „Smart city“, također su nedavno (30. svibnja 2023.) objavljeni detalji¹¹ za Dubrovnik bez pretjeranog turizma. Do nedavno stvarao se problem zbog previše pristanaka kruzera u luku, te prevelikog iskrcavanja turista tik na glavnu i najpoznatiju ulicu – Stradun, koju su nažalost kroz godine turisti utabali hodanjem i guranjem kofera na kotačiće. Osim toga, stanovnici stare jezgre ne mogu podnijeti nesnosnu buku kotačića, pa će tako ova sezona započeti nošenjem kofera u rukama kroz kamene gradske ulice. Konačni cilj ovoga je da se u sklopu zračne luke napravi logistički centar od kojeg će se prtljaga posjetitelja razvoziti do adrese odsjedanja. U kratkom crtanom filmu¹² pod nazivom „Respect the City“ pojašnjava se prikladno i razlikuje neprikladno ponašanje turista u gradu. Pa tako turisti na primjer ne smiju voditi kućne ljubimce bez uzice, penjati se po spomenicima niti šetati jezgrom bez majica, te naravno – ne bacati smeće tamo gdje nije predviđeno. Film se za sada prikazuje na letovima Croatia Airlinesa te na kruzerima, dok su u tijeku pregovori i s ostalim aviokompanijama koje imaju linije prema ovom gradu. Također, trenutno je regulirano da se dostava u povijesnoj jezgri obavlja od 5 do 7:30 sati ujutro te da istovremeno ne smije biti prisutno više od deset dostavnih vozila, no plan je da obavljanje dostave preuzme Grad koji će za to nabaviti elektryvučna vozila i zaposliti dostavljače.

¹¹ Podaci citirani prema članku novijeg datuma; <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/prvo-ukidam-buku-onda-kofer-e-s-kotacima-uvodim-gradsku-dostavu-a-imam-i-novosti-za-turiste-i-pse-15298774> (30.05.2023.)

¹² Crtani film je moguće pogledati u sklopu članka.

Točan plan je kroz dvije godine u potpunosti riješiti i problem dostave i problem prtljage, što bi sve trebalo rezultirati Dubrovnikom kao ugodnijim gradom za život te gradom bez prekomjernog turizma.

Dok se sa jedne strane gradske vlasti svim silama trude smanjiti masovne dolaske i negativne učinke istog, sa druge strane se na popularnom američkom portalu BuzzFeed objavljuje članak¹³ o precijenjenim turističkim atrakcijama u svijetu, na čijem vrhu se nalazi upravo hrvatski grad Dubrovnik. Turisti koji su posjetili Dubrovnik i pridodali ovom članku kažu kako je Dubrovnik predivan grad, no da je prepun loših restorana i kafića koje su zamke za turiste, a gužve su toliko nesnosne da svugdje morate čekati u redu. Također navode da kada se kraj grada usidre brojni kruzeri - apsolutno je nemoguće razgledavati išta. Vidljive su samo horde ljudi sa selfie stickovima u zraku.

Suočen upravo sa posljedicama masovnog turizma, grad Dubrovnik trenutno ima usvojene razne strateške dokumente poput „Respect the City – Poštujmo grad“ (u sklopu kojeg je Akcijski plan Program „Poštujmo Grad“), aplikacije „Smart City“, strategije razvoje turizma i odredbe u kruzing turizmu na području grada, strategija upravljanja imovinom grada Dubrovnika za razdoblje 2023. – 2029., što upućuje na njihovu snažnu opredijeljenost, te opredijeljenost gradske uprave prema uspostavi održivog razvoja turizma.

Ono što se još može pronaći u neuravnoteženoj brizi o okolišu je prekomjerna izgradnja, u ovom izdanju posebice hotela. Naime, početkom lipnja 2023. došlo je do nedozvoljene betonizacije poznatog hotela¹⁴, za što se nažalost moralo izbušiti tisućljetne stijene kako bi se stiglo tik do mora. Prema Zakonu o pomorskom dobru i morskim lukama, pomorsko dobro čine unutarne morske vode i teritorijalno more, njihovo dno i podzemlje, te dio kopna koji je po svojoj prirodi namijenjen općoj upotrebi ili je proglašen takvim, kao i sve što je s tim dijelom kopna trajno spojeno na površini ili ispod nje. Dijelom kopna smatra se morska obala, luke, nasipi, sprudovi, hridi, grebeni, plaže, ušća rijeka koje se izljevaju u more, kanali spojeni s morem, te u moru i morskom podzemlju živa i neživa prirodna bogatstva. Nadležan za pomorsko

¹³ Podaci citirani prema članku: <https://www.index.hr/lajk/poster/245877/ljudi-dijele-popis-gradova-koji-su-precijenjeni-i-prevara-za-turiste-hrvatski-grad-je-prvi> (članak sa datumom 30.05.2023.)

¹⁴ Citirano prema članku novijeg datuma: <https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/zupanija/dubrovnik/betonirana-obala-ispod-dubrovackog-hotela-iz-zupanije-porucuju-nismo-izdali-odobrenje-za-nikakve-radove-1296035> (05. lipnja 2023.)

dobro izjavio je kako je hotel ovlaštenik koncesije na obalnom području ispred predmetnog hotela, te kako je dodijeljena koncesija otvorenog tipa bez mogućnosti zagrađivanja, naplate ulaza i slično, što znači da ovlaštenik koncesije može gospodarski koristiti koncesiju te razvijati područje u skladu s planovima te ponudom koju je dostavio u okviru koncesije. Pročelnik županijskog Upravnog odjela za turizam, pomorstvo, poduzetništvo i energetiku javio se te istaknuo kako županija nije izdavala odobrenje za nikakve radove, niti je ovlaštenik koncesije zatražio isto. Za nadzor nad koncesijama, sukladno Zakonu, nadležno je Povjerenstvo za praćenje i izvršavanje odluka i ugovora o koncesijama. Također, ovisno o vrsti radova na pomorskom dobru, bilo ono koncesionirano ili ne, nadležni su i ovlašteni službenici lučke kapetanije, građevinske inspekcije i komunalnog redarstva. Nažalost, na trenutno uništen i nedozvoljeno izgrađen okoliš kazne mogu biti enormno velike, a ministarstvo je poručilo kako je koncesionaru zabranio sve daljnje radove.

Dakle, lako je za shvatiti kako su nedozvoljene gradnje u cilju što bolje i veće zarade pojedinaca, sve učestalije. To naravno izaziva negativnost kod samih domaćih stanovnika grada, ali i turista koji dolaze. Izgradnja hotela i drugih turističkih objekata duž hrvatske obale biti će sve češća i veća, sukladno povećanju broja dolazaka gostiju, što baš i ne uveseljava ukupne stanovnike, obzirom na to kako uništava prirodni okoliš i zauzima većinu zelenih površina. Povećanje broja turista sa sobom nosi i još poneke probleme sa uzročno - posljedičnim stavkama. Osim prekomjerne izgradnje i zauzimanja zelenih površina, turisti sa sobom nose neodgovorno ponašanje putem zagađenja okoliša i stvaranja buke. Masovnim dolascima turista biti će nužno omogućiti bolje usluge javnog gradskog i prigradskog prijevoza, ali i prometne strukture općenito da dolazak u Grad iz raznih dijelova svijeta. Izuzetno će se trebati pridodati pažnje na očuvanje tradicije i kulture, te zaštitu svih prirodnih, kulturnih i povijesnih dobara, te općenitoj kvaliteti života. Sa pozitivnije strane, stanovnicima i turistima je obostrani susret jedno veliko i vrijedno iskustvo koje potiče na toleranciju, razumijevanje, upoznavanje i razmjenu kultura.

Pandemija je svakako donijela nove perspektive i izazove gospodarskog, društvenog, i u konačnici i turističkog razvoja, te su se prema tome prilagođavale i mjere raznih, u tekstu iznad navedenih, projekata. Kao glavna tema navedenih projekata bila je održivost razvoja gospodarstva, koji se u Dubrovniku (a i šire) temelji na turizmu. Kada sagledamo što je Dubrovnik sve napravio po pitanju masovnog turizma, odnosno na

koji je način Grad Dubrovnik našao rješenja i proveo ih u djelo u svrhu pridodavanja održivosti razvoja turizma, te na koje se još sve načine održivi turizam može održati, rekli bismo da Dubrovnik ipak ima zaista velik potencijal da i dalje ostane sigurna i velika svjetska destinacija, najpoznatija u Hrvatskoj, te da se bez svojeg uništenja i dalje prezentira i doživljava u najboljem svijetlu. Sukladno tome, prema članku Dubrovnik Insider¹⁵, istaknuti ćemo kako je Dubrovnik izabran za jedan od 8 gradova koji su na popisu najekološkijih mediteranskih destinacija koje su najbolje provele primjere održivog turizma iz teorije u praksu. Grad Dubrovnik je na ovaj popis stigao upravo zahvaljujući boljem upravljanju destinacijom, ograničavanjem broja kruzera u luci istovremeno na dva, te putem ranije navedene koja upućuje na najbolje vrijeme za posjetu staroj gradskoj jezgri, kako bi se izbjegle gužve.

Ipak, Dubrovnik će kao turistička destinacija morati razvijati pojedine oblike turizma kako bi ostao konkurentan na suvremenom turističkom tržištu, ali i kako bi zadržao zasada pozitivan trend održivog razvoja turizma.

2.3. Načela održivog razvoja

Načela održivosti odnose se na ekološke, ekonomske i sociokulturne aspekte razvoja turizma, te između te tri dimenzije se mora uspostaviti odgovarajuća ravnoteža kako bi se zajamčila njegova dugoročna održivost. To znači da se održivi razvoj može i dalje konstituirati za buduće generacije ukoliko će se svi trenutno prisutni u turizmu osvijestiti sebe i okoline i više obraćati pažnju na to što i kako rade i utječu na okoliš. Često se može pronaći kako se spominje i četvrto načelo - načelo tehnološke održivosti.

U nastavku će ukratko biti objašnjena sva 4 navedena načela održivog razvoja¹⁶.

1. Načelo ekološke održivosti

Ekološka održivost je usko povezana sa održavanjem bioloških procesa, biološkim različitostima i biološkim resursima, a suština održivosti razvoja (okoliša) kaže da trenutni naraštaj mora ostaviti za buduće naraštaje jednaku

¹⁵ Prema: <https://dubrovnikinsider.hr/zeleno-gospodarstvo-dubrovnik-na-popisu-najekoloskijih-europskih-destinacija/>; članak sa datumom 25.04.2023. (pristupljeno 10.06.2023.)

¹⁶ Citirano prema: Birkić D., Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorski rad, 2016. (str. 128.-135.)

resursnu obnovu koju je ona naslijedila od prethodnih. Tu bi dakle trebali utjecati svi podjednako. I domaći i strani gosti, i ljudi koji žive i borave u određenim mjestima, i djelatnici u turizmu, i političari... Dakle, na svakom koraku, apsolutno svi moraju voditi brigu o okolišu i svojem ponašanju u istom. No, iako još uvijek u današnje vrijeme ljudi sami nisu svjesni okoline i koliku moć i sami nosimo ako krenemo prvo od sebe, tako nam i zagađenje okoliša i danas ostaje isto i potrebne su intervencije vlasti i organizacija za brigu okoliša kako bi se ustalilo održivo ponašanje kod svakog pojedinca. Ekologiju također uništava rast i razvoj destinacije, odnosno prekomjerna izgradnja turističke infrastrukture, prometne infrastrukture i slično. Ukoliko se prilikom izgradnje poštuju sva načela i propisani zakoni izgradnje, tada će se destinacija i dalje moći razvijati bez ikakvih problema i loših utjecaja na okolinu. Ako se prekomjerna izgradnja masovno nastavi, destinacija će pretrpjeti ozbiljne posljedice i sankcije.

2. *Načelo ekonomske održivosti*

Ekonomska održivost također treba držati do toga da se time mogu služiti i buduće generacije. Iako turizam ima izvrstan utjecaj na ekonomiju u smislu bruto domaćeg proizvoda, povećanjem zapošljavanja (fokus na sezonu, kada su radnici u priobalju najtraženiji), te velikim investicijama, maksimalizacija dobiti nikako ne smije prevladati, jer onda je cijeli sistem održivosti narušen.

Ekonomska održivost fokusirana je na to kako pravilno i smisleno donositi poslovne odluke sa maksimalnim ostvarenjem cilja, ali uz najvišu razinu svijesti o okolišu. Rezultati nepromišljenih poslovnih odluka dovode do prekomjerne izgradnje i pretjerane komercijalizacije prirodne i kulturno-povijesne baštine.

Jedini balans koji može biti uspostavljen između ekonomskog i ekološkog načela je prilikom utjecanja javne lokalne uprave koja može očuvati i zaštititi resurse za buduće naraštaje onako kako im to dolikuje.

3. *Načelo sociokulturne održivosti*

Sociokulturna održivost proizlazi iz tzv. društvenih fikcija turizma. Društvena održivost jamči sklad očuvanja kulture i sustava vrijednosti ljudi na koje taj razvoj utječe, te trajno održanje i isticanje identiteta lokalne zajednice. Društveni resursi su osnova za razvoj turizma u nekoj destinaciji, obzirom da su baza za interakciju među ljudima (domaćin – turist). Stil života, običaji i tradicija uvijek u suštini ostaju isti, samo se kroz godine razvoja turizma, mijenja i pristup prema tome, pa tako se i interpretacija istog s godinama prilagođava turistima. Dobar stav, prijem i suradnja zajednica, odnosno domaćina, predstavlja bitan element održivosti u razvoju turizma destinacije (a i zajednice). Ujedno takav pristup jača identitet zajednice, te smanjuje razlike i intolerancije među ljudima. Domaćini su otvoreni prikazati svoju kulturu i tradiciju na ponosan i najbolji mogući način, dok su ujedno spremni prihvatiti turiste iz bilo kojeg dijela svijeta i naučiti također nešto o njima i njihovoj kulturi. Također turisti dolaze spremni za naučiti o novoj kulturi, ali i dovoljno sposobni ponosno predstaviti svoju kulturu. Time možemo zaključiti da, čim je lokalna sredina razvijenija i otvorenija, time će stupanj održivosti biti viši.

4. *Načelo tehnološke održivosti*

Tehnološka održivost zahtjeva konstantan razvoj i primjenu tehnologije na ekonomske učinke kako bi oba kriterija uvažavala ekološku održivost. Tehnološka održivost spremna je na najinovativniji način smanjiti potrošnju energije, te upotrebljavati čistu energiju i obnovljive izvore (npr. Putem solarnih panela, gromobrana i slično). Održiva tehnologija se također primjenjuje i u postupcima pročišćavanja otpadnih voda, uklanjanja otpada te recikliranja.

Tehnologija danas omogućava iskustva koja su u prošlosti bila nemoguća i nezamisliva. Danas se korištenje zelene tehnologije, posebice u ugostiteljstvu, cijeni više no ikad. Nakon pandemije, ljudi više cijene domaće proizvode, ekološki uzgoj, sve na prirodnoj i biljnoj bazi, bez dodataka i pojačivača okusa i slično. Tehnologija je tome uvelike pridonijela.

Specijalno je posebno kako je danas sve lakše i dostupnije nego prije čak 10

godina. No, ta dostupnost može ugroziti druge lijepe stvari koje su ranije gore navedene, kao na primjer smanjenje interakcije turista i lokalnog stanovništva. Turist će imati sve dostupno putem tehnologije, a domaćin neće moći istinski dočarati sebe, svoj način života, svoju tradiciju i kulturu.

3. KRITERIJI USPOSTAVE ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA

Kriteriji održivog razvoja turizma jedne priobalne turističke destinacije predstavljaju vodeće principe i minimalne zahtjeve kojima bilo koja destinacija treba težiti, a sve u cilju zaštite i održivosti prirodnih i kulturnih resursa, osiguravajući pritom da turizam dostigne svoj potencijal kao alat za očuvanje blagostanja i ublažavanje siromaštva (GTSC, 2014).¹⁷ Kriteriji služe za procjenu i smjernice za mjerenje održivog razvoja turističke destinacije. Kriteriji nisu propisani zakoni kako uspostaviti održivost niti mjere postignuće cilja. Nisu konačni, nužno ih je stalno unaprjeđivati i prilagođavati novim spoznajama destinacije i njenog toka održivosti.

Kriteriji održivog turističkog razvoja trebali bi služiti kao (GTSC, 2014)¹⁸:

- Osnovne smjernice destinacijama koje žele postati održivije
- Pomoć turistima da prepoznaju održive turističke destinacije
- Osnovni pokazatelj svim vrstama medija kako bi prepoznali neku destinaciju i javnost točno izvijestili o njezinom održivom razvoju
- Pomoć programima koji se bave certifikacijom sa ciljem osiguranja standarda koji se zasnivaju na općim osnovama, odnosno služe kao platforma za uspostavu ekološke održivosti
- Početka točka svim vladinim, nevladinim i programima privatnog sektora prilikom implementacije zahtjeva održivog turističkog razvoja u destinaciji
- Smjernice svim turističko – edukacijskim ustanovama u turizmu.

¹⁷ Birkić D.: op. Cit., str. 138.

¹⁸ Ibidem, str. 138

Iako su kriteriji osnovani i cilj im je da djeluju na svjetskoj razini destinacija, ipak priobalne destinacije trebaju uz opće mjere održivog razvoja razvijati i neke vlastite kriterije koji su prilagođeni željenim ciljevima i prilikama destinacije. Kriteriji koji se odnose na održivost turističkih priobalnih destinacija i njihov razvoj, trebaju od početka biti osmišljeni kao polazna osnova svih procesa, kako bi zadovoljili početni cilj da se održivi razvoj provede kao osnovni standard u svim vrstama turizma priobalne destinacije. Prema WTO-u (2004.) destinacijski menadžment treba sam odabrati pojedine kvalitativne i kvantitativne pokazatelje koji najviše odgovaraju destinaciji, ovisno o problematici koju je potrebno riješiti te specifičnim obilježjima same turističke destinacije. Da bi se to postiglo, nužno je razviti sustav indikatora održivog turističkog razvoja i sustav mjerenja održivog turističkog razvoja u priobalnim turističkim destinacijama koji će omogućiti ukupno kvalificiranje sustava.¹⁹

Indikatori turističke održivosti se definiraju kao „sustav mjera koje osiguravaju nužne informacije za bolje razumijevanje veza između uticanja turizma na kulturne i prirodne resurse određene lokacije na koju se to odnosi i kojom su određene“ (WTO, 1996.). Indikatori su pokazatelji koji ističu kako je određeni kriterij zadovoljen te je li postavljeni cilj postignut i u kojoj mjeri. Indikatori su dio šireg procesa aktivnosti planiranja i upravljanja u turizmu, te trebaju biti izraženi u izradi poslovnih planova i strateških dokumenata razvoja. Znajući da je turizam u neposrednoj interakciji sa stanovništvom, gospodarstvom i prirodnom osnovnom (okoliš), tako i indikatore možemo naglasiti u tri skupine: ekonomsku, sociokulturnu i ekološku (okolišnu).

Korištenje indikatora može biti vrlo uspješno. Može pozitivno pomoći u procesu donošenja odluka, pridonijeti razumijevanju problema interesnih skupina i javnosti, poticati promjene zakonske regulative te potaknuti političke aktivnosti. Također, možda i najbitnije od svega, mogu potaknuti na stav i ponašanje lokalnog stanovništva, a posljedično u konačnici i turista.

¹⁹ Birkić D.: op. Cit., str. 139.

3.1. Identifikacija kriterija održivog razvoja turizma

Prema terminologiji Svjetske turističke organizacije (UNWTO, 2004.) identifikacija i primjena pokazatelja održivog turističkog razvoja sadrži tri faze:²⁰

1. **faza; FAZA ISTRAŽIVANJA I ORGANIZACIJE** – obuhvaća definiranje područja destinacije, proces razvoja, identifikaciju turističkih prednosti i rizika, definiranje vizije destinacije

Kao što je u kratkom opisu prve faze navedeno, ona obuhvaća sakupljanje svih potrebnih informacija (interesne skupine, prijašnje studije, stanje u turizmu i slično) koje mogu pridonijeti razvoju i implementaciji pokazatelja održivog turističkog razvoja. Dakle, cilj je analizirati situaciju destinacije i stanja turizma kako bi se odredili trendovi i potencijalni rizici turističkog razvoja. Cilj je, također, uspostaviti ekološke, ekonomske i sociokulturne kriterije održivog razvoja turizma na temelju istraženih planskih dokumenata koji će zaštititi određenu destinaciju od daljnje turističke devastacije, no ujedno ju i učiniti ekonomski održivom i konkurentnom na svjetskom turističkom tržištu.

2. **faza; FAZA RAZVOJA POKAZATELJA** – obuhvaća izbor prioriternih pitanja, identifikaciju željenih pokazatelja, inventarizaciju izvora podataka te izbor procedura

U ovoj fazi, sav trud usmjeren je na definiranje kriterija i indikatora koji mogu odgovoriti na pitanja koja su vezana i važna za održivi turistički razvoj. Ovdje se, sukladno prvoj fazi, postavlja pitanje koji su to ekonomski, ekološki i sociokulturni indikatori koje je moguće pratiti i uspostaviti u svrhu postizanja održivog razvoja destinacije. U procesu faze razvoja pokazatelja, koji su postavljeni u skladu sa razvojnim ciljevima, sudjeluje i

²⁰ Birkić D., op. Cit., str. 140. – 147.

destinacijski menadžment koji treba definirati i poštovati određene kriterije sa ciljem vođenja prema održivom turističkom razvoju.

- 3. faza; FAZA IMPLEMENTACIJE** – sadržava evaluaciju implementacije, skupljanje podataka i analize, određivanje odgovornosti, komunikaciju i izvještavanje te monitoring i evaluaciju aplikacije pokazatelja.

Faza implementacije predstavlja kontinuirano korištenje indikatora u operativnim procesima na nivou razvoja destinacije i njenog turizma. U ovoj fazi se svi prethodno selektirani pokazatelji evaluiraju i putem toga se određuje procedura njihova korištenja. Važno je paziti i odrediti koja se, i na koji način, razina informacije pruža korisnicima i tko je odgovoran za točnost podataka.

Razvoj indikatora održivog razvoja turizma, putem uspostavljenih kriterija za isto, težak je zadatak i dan danas sa sobom nosi određene prepreke. Uspostavljeni kriteriji održivog razvoja turizma trebali bi dati uvid u postavljene ciljeve s jasnim ciljem razumijevanja održivosti.

Indikatori su mjerni pokazatelji trenutne situacije ili ozbiljnosti trenutnih problema, signali nadolazećih problema ili situacija, mjere rizika i potencijalne potrebe za djelovanjem. Oni tu također skupovi informacija koje se formalno izabiru za redovito korištenje za mjerenje promjena važnih za razvoj i upravljanje turizmom.

Pokazatelji mogu izmjeriti:

- Promjene u vlastitim strukturama i unutarnjim faktorima
- Promjene vanjskih čimbenika koji utječu na turizam
- Utjecaje uzrokovane turizmom.

Dakle, u kontekstu održivog razvoja turizma, indikatori su informacije i podaci od velike strateške važnosti za održivost destinacije, njegovu imovinu i bogatstvo turističkog sektora. Indikatori, odnosno pokazatelji, napravljeni su na način da daju smjernice za mjerenje usklađenosti sa kriterijima. Pokazatelji uspješnosti u osnovi

predstavljaju predloženu listu faktora, aktivnosti, okolnosti i dokaza koje bi valjalo promatrati u destinaciji prilikom ocjenjivanja usklađenosti destinacije sa kriterijima.²¹

Indikatori bi trebali biti usmjereni na zahtjeve destinacijskog menadžmenta s ciljem smanjenja rizika donošenja nepromišljenih odluka koje bi mogle naštetiti prirodnom i kulturnom okruženju, kvaliteti turističkog proizvoda i ekonomskim efektima razvoja turizma. Zbog diferencijacije prikupljanja i obrade statističkih podataka u pojedinim destinacijama, nekada nije moguće komparirati jednake pokazatelje za sve destinacije, i nije ih moguće koristiti kao pokazatelje održivosti. Svaka je destinacija jedinstvena i specifična, te se razlikuje o svojim ekonomskim, društvenim i drugim segmentima.

Prema UNWTO – u (2004.) nužno je razlikovati ključne i specifične pokazatelje (indikatore) održivoj razvoja turizma. Ključni pokazatelji su oni koji se temelje na informacijama za upravljanje održivim turizmom u bilo kojoj vrsti destinacije. Osnovna pitanja upravljanja procjenjuju putem turističkih aktivnosti poput sezonske potražnje, turističkog intenziteta i učinka turizma na lokalnu zajednicu. Specifični pokazatelji pak procjenjuju pitanja održivosti koja su oblikovana posebnim karakteristikama neke destinacije.

Smisao i krajnji cilj dobiveni putem praćenja indikatora održivog razvoja turizma jest pravilno upravljanje održivim razvojem turizma u nekoj određenoj destinaciji.

3.2. Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) ²²

GSTC kriteriji uspostave održivog razvoja kreirani su da bi se lakše shvatilo i implementiralo koncept održivog razvoja turizma u praksi. To su minimalni kriteriji koje bi neka turistička destinacija trebala težiti ostvariti. Služe kao globalni standardi održivosti u putovanjima i turizmu.

²¹ WTO, Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook, 2014., str. 19.

²² Informacije poglavlja citirane prema službenoj internetskoj stranici GSTC-a cf. (<https://www.gstcouncil.org/>), uz dodatak službenih dokumenata pronađenih na istoj stranici (pristupljeno 10.06.2023.)

3.2.1. Općenito o GSTC – u (kao organizaciji i njenim kriterijima)

Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) je neovisna i neutralna organizacija, zakonski registrirana u SAD-u kao neprofitna organizacija koja predstavlja raznoliko i globalno članstvo, uključujući nacionalne i pokrajinske vlade, vodeće turističke tvrtke, hotele, turooperatore, nevladine organizacije, pojedincima i zajednicama – svi teže postizanju najbolje prakse u održivom turizmu. To je virtualna organizacija bez glavnog ureda, s osobljem i volonterima koji rade sa svih šest naseljenih kontinenata. Svoje formiranje započeo je 2007. godine, kada je osnovano Partnerstvo za globalne kriterije održivog turizma kao koalicija od 32 partnera, koju je inicirala Zaklada Ujedinjenih naroda, Program Ujedinjenih naroda za okoliš i Prašumski savez. Svrha je bila poticanje većeg razumijevanja praksi održivog turizma i usvajanje univerzalnih načela održivog turizma. Financijska potpora od donacija, sponzorstva i članarina omogućuje im pružanje usluga po niskim cijenama te stvaranje, revidiranje i stavljanje na raspolaganje GSTC kriterija. Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) je član zajednice Međunarodnog saveza za društvenu i ekološku akreditaciju i označavanje / International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance (ISEAL).²³ Članstvo ISEAL-a je otvoreno za sve zainteresirane te samo po sebi ne podrazumijeva prihvaćanje politika i praksi organizacije članice od strane Globalnog Vijeća za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC).

Vizija Globalnog Vijeća za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) je da turizam ispuni svoj potencijal kao društveno, kulturno i gospodarsko dobro, te da istovremeno uklanja i izbjegava sve moguće negativne utjecaje svojih aktivnosti na okoliš i društvo, dok misija kaže da žele biti pokretač promjena održivog putovanja i turizma u svijetu i poticati povećano znanje i razumijevanje za održivi turizam, kroz usvajanja prakse održivog razvoja turizma. Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable

²³ ISEAL je organizacija koja nastoji ubrzati pozitivne promjene poboljšanjem utjecaja ambicioznih sustava održivosti i njihovih partnera te se zalaže za razvoj i usvajanje vjerodostojnih, učinkovitih sustava održivosti i radi na promicanju uvjeta za njihovo prihvaćanje. (dostupno na službenoj stranici cf.: <https://www.isealalliance.org/>; pristupljeno 10.06.2023.)

Tourism Council (GSTC) svoju viziju i misiju ostvaruje kroz nekoliko aktivnosti:

- Razvijajući internacionalne standarde – GSTC kriterije

GSTC kriteriji su globalni standardi za održivost u putovanjima i turizmu te se dijele na dvije podskupine: GSTC kriteriji industrije (vodeća načela za sve vrste poslovanja vezanih uz turizam, s detaljnim uputama za hotele/smještaj i turoperatore/agencije) i GSTC kriteriji odredišta (smjernice za politiku (nacionalnu, pokrajinsku, itd.) i za upravljanje destinacijom). Kriteriji GSTC-a daju sveobuhvatnu definiciju održivog putovanja i turizma, uređenu tako da podupire četiri stupa održivosti: upravljanje za održivost, društveni, kultura i zajednica, okoliš.

- Pružanje osiguranja za održivi turizam

U partnerstvu sa ASI (Assurance Services International) pružaju se usluge akreditacije za certifikacijska tijela koja certificiraju hotele/smještaj, turoperatore i destinacije kao održive. Za razliku od akreditacije ili certifikacije, Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) također nudi shemu "osiguranja" za službenu indikaciju bez obzira na to jesu li standardi održivog turizma druge organizacije ili interni sustav u skladu s vrlo tehničkim kriterijima GSTC-a.

- Učiniti destinacije održivima

„Upravljanje destinacijom“ je opis okvira u kojem su javni i privatni sektor i stanovnici lokalne zajednice zajednički angažirani na očuvanju i zaštiti, te ostvaruju koristi od posjetitelja svoje turističke destinacije.

- Promoviranje pristupa tržištu

Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) promiče razvoj širokog tržišnog usvajanja i primjene GSTC kriterija. S krajnjim ciljem povećanja potražnje za održivom ponudom putovanja i turizma i izgradnje povjerenja među putnicima, Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) radi na identificiranju prilika i rješenja za usklađivanje većeg tržišnog potencijala, blisko surađujući sa velikim pružateljima usluga putovanja.

- Povećanje znanja

Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) je predan osiguravanju raznih industrija i turistima da usvoje i implementiraju najbolju praksu održivog turizma. GSTC Sustainable Tourism Training Program (STTP), uz potporu Radne skupine za obrazovanje i obuku, održava obuku za menadžere i praktičare o korištenju suvremenih alata i resursa za olakšavanje prijelaza na održive prakse. Tečajevi obuke relevantni su za širok raspon profesionalaca u turističkoj industriji uključujući: hotelske menadžere i osoblje, menadžere i osoblje turoperatora, menadžere destinacija, vladine službenike, konzultante, nevladine organizacije i akademske institucije

Kroz razvoj skupa univerzalnih, globalno prihvaćenih kriterija, Partnerstvo je poduzelo prvi korak prema standardizaciji zajedničkog jezika za održivi turizam. GSTC kriteriji razvijeni su prvi puta 2008. godine i to tijekom razdoblja od 15 mjeseci gdje se Partnerstvo konzultiralo sa stručnjacima za održivost i turističku industriju. Pregledano je više od 4 500 kriterija, a više od 80 000 ljudi (Uključujući čelnike industrije, vladina tijela i tijela UN-a) pozvano da komentiraju dobivene kriterije.

Skup početnih GSTC kriterija, osnovnih kriterija, bio je organiziran oko četiri stupa održivog turizma:

- (1) učinkovito planiranje održivosti;
- (2) maksimiziranje društvenih i ekonomskih koristi za lokalnu zajednicu;
- (3) smanjenje negativnih utjecaja na kulturnu baštinu;
- (4) smanjenje negativnih utjecaja na okoliš. To su bili standardi održivosti za hotele i turoperatore.

Nakon pokrenutih kriterija, partnerstvo Globalnog Vijeća za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) se usmjerilo na uključivanje svih dionika u turizmu da usvoje kriterije – od kupaca preko dobavljača do potrošača. Godine 2009. osnovano je Vijeće za upravljanje održivim turizmom (STSC – Sustainable Tourism Stewardship Council) kao svrha za poboljšanje održivosti turističkih operacija osiguravanjem boljih ekoloških i društvenih učinaka te poboljšanih ekonomskih koristi lokalnim zajednicama i certificiranim tvrtkama diljem svijeta. Uzimajući u obzir široko preklapanje ciljeva i ulogu Globalnih kriterija održivog turizma kao temelja za predloženi akreditacijski standard STSC-a, Privremeni izvršni odbor STSC-a zajedno s Upravljačkim odborom partnerstva GSTC-a složio se da bi se ta dva nastojanja trebala spojiti u jedno tijelo – Globalno Vijeće za Održivi Turizam (GSTC). Što je i učinjeno 2010. godine, kada je zaklada UN-a omogućila spajanje, formirajući postojeće Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC).

Sada se "C" u "GSTC" odnosi na "Vijeće", zamjenjujući prethodnu verziju gdje se "C" odnosilo na "Kriterije".

U studenom 2013. godine objavljeni su GSTC kriteriji odredišta (destinacije), nazivajući se GSTC-D, koji služe kao svjetski osnovni standardi za upravljanje turističkom destinacijom i kao okvir za regionalne i nacionalne standarde održivosti. Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) se 2014. godine spojio sa Inicijativom turoperatora (TOI) sa kojima zajedno primjenjuje energiju i resurse, temeljene na GSTC-D, na održive destinacije. Treća verzija kriterija, odnosno druga osnovna, su GSTC Industry Criteria (Kriteriji industrije, odnosno skraćenicom GSTC-I) objavljeni u prosincu 2016. godine. Tri godine kasnije, odnosno u prosincu 2019. godine,

objavljena je druga verzija GSTC Destination Criteria verzija 2 (GSTC-Dv2), koji uključuje pokazatelje učinka dizajnirane za pružanje smjernica u mjerenju usklađenosti sa kriterijima.

U drugoj verziji Destinacijskih Kriterija sudjelovao je ponovno Dubrovnik, kako bi osvježili podatke koje su ostvarili na temelju prvobitnih kriterija destinacije. Dubrovnik je prvi puta u Ocjeni odredišta sudjelovao u studenom i prosincu 2019. u suradnji GSTC sa Turističkom zajednicom grada Dubrovnika i Dubrovačkom razvojnom agencijom²⁴, no putem Verzije 1 iz 2013. godine. Grad sudjeluje ponovno u drugoj verziji Destinacijskih Kriterija, koji su provedeni tijekom travnja 2023. (na temelju GSTC-D v2 iz 2019. godine).

Među zadnjim aktivnostima koje je Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) ostvario, bilo je formalno učlanjivanje u zajednicu Međunarodnog saveza za društvenu i ekološku akreditaciju i označavanje / International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance (ISEAL) u rujnu 2021. godine. Članovi ISEAL-a su sustavi održivosti i akreditacijska tijela posvećena pružanju koristi za ljude i planet.

Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) uspostavlja i upravlja globalnim standardima za održiva putovanja i turizam, poznatim kao GSTC kriteriji. Dakle, kao što je prethodno navedeno, razvijene su dvije vrste kriterija: kriteriji destinacije (za kreatore javnih politika i menadžere destinacija) GTSC-D, te kriteriji industrije (za hotele i turooperatore) GTSC-I. Oni su rezultat svjetskih napora da se razvije zajednički jezik i znanje o održivosti u turizmu. Kriteriji su podijeljeni u 4 glavne vrste koje se mogu primijeniti na cijeli sektor turizma:

- (A) Održivo upravljanje;
- (B) Socioekonomski učinci;
- (C) Kulturni utjecaji;

²⁴ O tome detaljnije cf. infra točku 5. (Primjena kriterija održivog razvoja turizma prema GSTC-u na primjeru grada Dubrovnika).

(D) Utjecaji na okoliš.

Obzirom na to da svaka turistička destinacija ima svoju kulturu, okoliš, običaje i zakone, kriteriji su osmišljeni na način da budu prilagođeni lokalnim uvjetima i dopunjeni dodatnim kriterijima za specifičnu lokaciju i aktivnost.

Kriteriji GSTC-a su temelj akreditacije za certifikacijska tijela koja certificiraju hotele/smjestaj, turoperatore/pružatelje usluga prijevoza i odredišta da imaju održive politike i prakse. Globalno Vijeće za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC) ne certificira izravno nikakve proizvode ili usluge; ali osigurava program akreditacije preko svog partnera Assurance Services International (ASI) za akreditaciju certifikacijskih tijela.

Grad Dubrovnik, kao destinacija, fokusiran je i slijedi kriterije destinacije (GSTC-D) koji su izgrađeni na temelju desetljeća prethodnog rada i iskustva diljem svijeta. Tijekom procesa razvoja uključene su razne zemlje svijeta sa različitih kontinenata, sve u svrhu prikaza različitosti i kako se one mogu primijeniti u isto. Testirani su na terenu diljem svijeta, pa tako i u Dubrovniku. Također, kriteriji su razvili i svoju drugu verziju (GSTC-D v2), te se tako i Dubrovnik uključio putem toga u novo istraživanje i primjenu poboljšanih kriterija.

Kriteriji destinacije služe kao osnovne smjernice destinacije koje žele postati održivije, osnovne smjernice za obrazovna tijela poput hotelijerskih škola i sveučilišta i edukacije, pomažu potrošačima da prepoznaju održiva turistička odredišta, služe kao zajednički nazivnik medijima za informiranje javnosti o održivosti destinacija, te služe vladinom, javnom i privatnom sektoru kao polazište za daljnji razvoj zahtjeva održivog turizma.

4. GRAD DUBROVNIK

Dubrovnik je drevni grad s uskim ulicama i visokim zidinama, ali i sa otvorenim horizontom, širokim poput horizonta otvorenog mora - mora koje je kroz povijest omogućilo Dubrovniku vezu sa cijelim svijetom. Ime je dobio po hrastovoj šumi, dubravi. Dijelovi bogate povijesti se prenose sve do današnjih dana. Koristeći svoja izuzetna diplomatska znanja, Dubrovnik je kroz svoju dugu povijest uspio ostati trgovačka, društvena i kulturna veza između istoka i zapada, sjevera i juga. Na isti način Dubrovnik je do savršenstva razvio umjetnost organizirane trgovine, razmjenu dobara bez obzira na postojeće političke, kulturološke i vojne granice.

Godine 1979. grad Dubrovnik dodan je na UNESCO-ov popis Svjetske baštine, te opravdano nosi nadimak „biser Jadrana“.

Slika 4: Dubrovnik

Izvor: instagram (@giuliogroebert)

Danas je Dubrovnik jedan od svjetskih centara turizma, gdje se ljudi različitih profila iz cijelog svijeta rado sastaju: umjetnici, diplomati, znanstvenici, razni stručnjaci svih mogućih zanimanja i obrta. To je drugačiji Dubrovnik, ponosan na svoju tradiciju i cijelu svoju kulturnu i povijesnu baštinu, ponosan na svoje sadašnje dane, a posebno

ponosan na prijateljstvo sa svim ljudima i građanima koji dolaze iz svih krajeva svijeta. Dubrovnik odlikuje mnogim inovativnim i profesionalnim upravljanjem turizma te sofisticiranim turističkim lancem vrijednosti s brojnim proizvodima i tržištima, što ga čini jednim od vodećih odredišta na Mediteranu.

Uspješan razvoj Dubrovnika u prošlosti, čije se gospodarstvo temeljilo na pomorsko-trgovačkoj djelatnosti, ponajprije je uvjetovan povoljnim zemljopisnim smještajem. Na ulasku u Jadransko more to je prva otocima zaštićena točka na pomorskom putu od istoka prema zapadu, a dolinom Neretve najbrže je povezan s unutrašnjošću.

Novija arheološka istraživanja utvrdila su da je naselje na mjestu današnjeg grada postojalo u 6. stoljeću, a vjerojatno i prije. Širi se dolaskom Hrvata, nakon napuštanja antičkog Epidaura (današnji Cavtat) u 7. stoljeću. U 12. i 13. stoljeću, za vrijeme i nakon križarskih ratova, postojao je pojačani promet između istoka i zapada, na čijem se putu naravno našao Jadran i grad Dubrovnik. Za njegov daljnji uspješni razvoj bilo je presudno i oslobađanje od Mletačke republike, koje je rezultiralo Zadarskim mirom 1358. godine. Tijekom 14. i 15. stoljeća Dubrovnik se širio, te postao jedno od najznačajnijih pomorsko-trgovačkih središta na Jadranu, uz Veneciju i Anconu.

U 15. stoljeću se u potpunosti izgradio državopravni položaj Dubrovačke Republike, što je značilo samostalno biranje kneza i vijećnika, kovanje novca i državna zastava s likom sv. Vlaha, samostalno zakonodavstvo i pravo otvaranja konzulata u inozemstvu. U 16. stoljeću nastupilo je Zlatno doba Dubrovačke Republike, kada je moć Mletačke Republike bila u padu. Dubrovčani postaju svjetski poznati i traženi prijevoznici tereta, s vrlo razgranatim pomorsko-trgovačkim poslovanjem. No, u 17. stoljeću je stigla opća kriza pomorstva i grada Dubrovnika. Godine 1667. grad Dubrovnik je pogodio razoran potres, koji ga je doveo u kritično razdoblje borbe za opstanak. Nedugo nakon potresa, izbio je i požar.

18. stoljeće je donijelo novu priliku za gospodarski oporavak grada pod neutralnom zastavom, ali već 1808. godine Napoleon ukida Dubrovačku Republiku, te se ona 1815. godine pripaja ostatku Dalmacije i Hrvatske. Mir i blagostanje u Dubrovniku opstaje sve do listopada 1991. i srpske agresije, kada Srbi i Crnogorci neviđenom silom pokušavaju osvojiti Grad. Bio je okupiran 8 mjeseci, a najbrutalnije je oštećen bombardiranjem i to 6. prosinca 1991. godine.

Danas je Dubrovnik obnovljen i ponosno nudi zanimljive sadržaje i atrakcije za stvaranje modernog turizma. Ovakvim pričama iz povijesti osim turista privukao je i inspirirao brojne redatelje, pa je tako Dubrovnik nedavno osvanuo i kao "King's Landing" u svjetski poznatoj povijesnoj seriji "Game of Thrones".

4.1. Gestrateški položaj i prometna povezanost

Grad Dubrovnik smjestio se u Dubrovačko-neretvanskoj županiji na samom jugu Hrvatske na obali Jadranskog mora. Nalazi se ispod brda Srđa (419 m), Žarkovice (321 m) te je sa južne strane okrenut prema otvorenom moru. U kopnenom dijelu graniči s Bosnom i Hercegovinom te Crnom Gorom, te u morskoj granici sa Italijom. Predstavlja jedno od najposjećenijih turističkih mjesta u Hrvatskoj, no tijekom ratnih godina turizam Dubrovnika doživio je veliki gubitak. Dubrovačko – neretvanska županije sastoji se od 32 naselja i zahvaća površinu od 143.35 km². Dubrovnik je odlično povezan s većim turističkim mjestima kao što su Korčula, Split, Hvar, Brač, obzirom da posjeduje cestovnu, zračnu i pomorsku infrastrukturu. Dubrovnik, nažalost, nema željezničku povezanost.

Danas je Dubrovačko-Neretvanska županija autocestom povezana do Ploča. U sustavu državne cestovne prometne mreže Dubrovačko-neretvanska županija nalazi se na kraju Jadranske turističke ceste koja je u najvećoj mjeri u nezadovoljavajućem stanju osobito u odnosu na vrijeme izgrađenosti prema tadašnjoj gustoći prometa u odnosu na današnji broj godišnjih vozila. Cestovna prometna mreža na području Dubrovačko-neretvanske županije sastoji se od 17 državnih cesta, 33 županijske ceste i 72 lokalne ceste.

S obzirom na broj prevezenih putnika, zračni je promet najvažniji oblik prometa koji županiju povezuje s ostatkom Hrvatske i svijetom preko zračne luke Dubrovnik. Zračna luka Dubrovnik jedna je od devet zračnih luka u Hrvatskoj. Nalazi se u Čilipima, 22 kilometra od Dubrovnika. Dubrovačka zračna luka je nakon Zračne luke „Franjo Tuđman” i Zračne luke Split, treća najprometnija zračna luka u Hrvatskoj, a najuspješnija prema broju putnika po jednom zaposleniku. Rekordni promet zabilježen je 1987. godine kad je kroz dubrovačku zračnu luku prošlo 1.460.354 putnika i 2.490 tona tereta. U srpnju 2014.godine, kroz dubrovačku zračnu luku po prvi je put u povijesti prošlo preko 300 tisuća putnika, a u kolovozu 2014. je ostvaren novi rekordni

mjesečni promet od 317.184 putnika. Zračna luka Dubrovnik je 2013. godine s 1.522.629 putnika ostvarila novi rekordan promet u povijesti zračne luke.

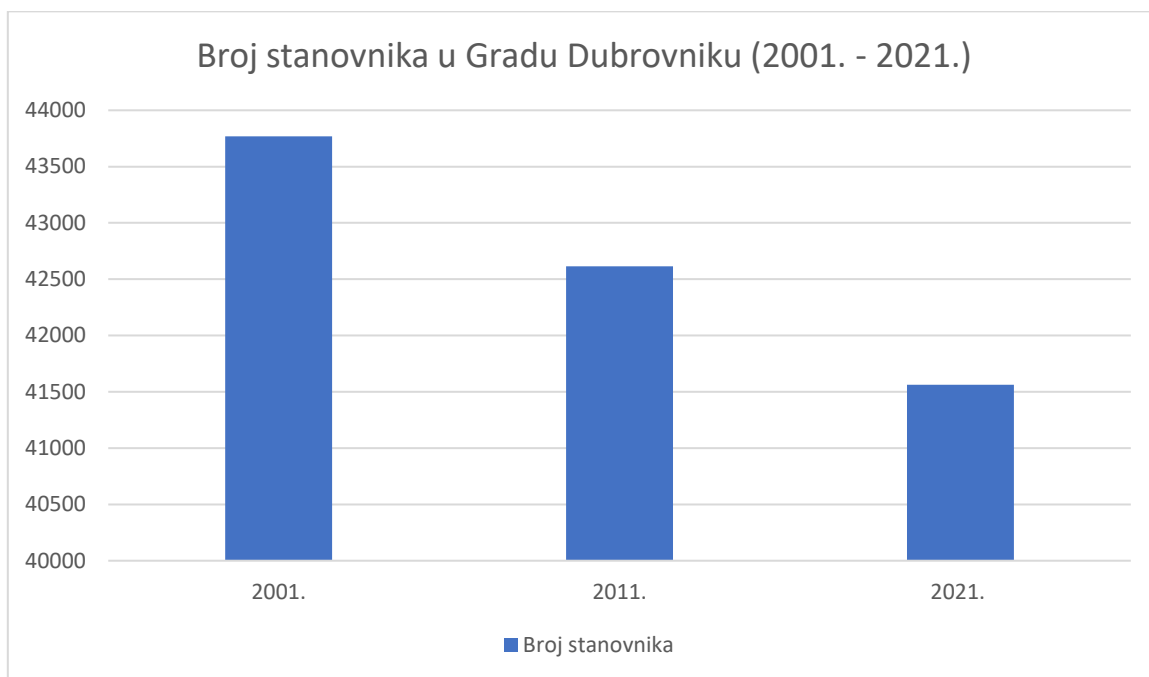
Dubrovačka zračna luka je, nakon Zračne luke Brač (541 m), druga hrvatska zračna luka po nadmorskoj visini (161 m). Zračni prometni sustav putem zračne luke Dubrovnik u Čilipima trenutno povezuje Županiju sa ostatkom svijeta. Preko nje dolazi više od 60% turista što govori o njenoj važnosti u prometnom i gospodarskom smislu. Iako je Dubrovnik popularno odredište kružnih putovanja, većina posjetitelja u Dubrovnik dolazi zračnim putem. Od ožujka do studenoga većina posjetitelja stiže izravnim letovima iz gotovo pedeset europskih gradova, dok se zračni promet zimi odvija preko Zagreba. Posjetitelji Dubrovnika pretežno su iz Velike Britanije, a potom iz Francuske, Hrvatske, Španjolske i Njemačke. Bilježi se porast dolazaka s grčkog, turskog i skandinavskog tržišta. Danas je sukladno razvojnim planovima Zračna luka Dubrovnik u izuzetnom investicijskom zamahu koji će je prometnuti u najmoderniju zračnu luku na ovim prostorima, s potpuno rekonstruiranom uzletno-sletnom stazom, terminalima za prihvat putnika, omogućavanjem dodatnih sadržaja.

Prometna infrastruktura grada Dubrovnika te sami dolazak turista u grad, također se odvijaju putem autobusnog kolodvora Dubrovnik koji se nalazi tik uz glavnu cestu i rivu, uz pristanište za katamarane i trajekte.

No, i demografija²⁵ je vrlo važan pokazatelj u kakvom je stanju promatrani prostor. Gledajući prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine tada je na području Dubrovačko - neretvanske županije broj stanovnika iznosio 122 568. Tada se osjetio prirodni pad, to jest negativno prirodno kretanje. Jedan od glavnih uzoraka prirodnog pada je emigracija naselja. Na prijašnjem popisu 2001. godine broj stanovnika je iznosio 122 870 što u usporedbi sa 2011. godinom ukazuje na smanjenje za 302 stanovnika. Sam grad Dubrovnik 2001. godine imao je 43 770 stanovnika, 2011. godine 42 615 stanovnika. Dubrovnik prema zadnjem obrađenom popisu stanovništva (2021.) ima 41 562 stanovnika, što označava razliku u padu od 1 053 stanovnika u odnosu na 10 godina ranije, kada je proveden zadnji popis.

²⁵ Podaci preuzeti sa: <http://www.edubrovnik.org/> (10.06.2023.)

Grafikon 1: Broj stanovnika u Gradu Dubrovniku

Izvor: vlastita izrada autora prema interpretiranim podacima, dostupnim na:

<http://www.edubrovnik.org/>

Najveći postotak stanovništva²⁶ čine Hrvati od 90,34%, zatim Srbi od 2,73%, Bošnjaci 3,52% te Crnogorci od 0,46%. Sa gledišta vjere, katolici čine 84,34% stanovništva, zatim muslimani od 5,26%, pravoslavci 3,48%, agnostici i skeptici 0,84% te ateisti 3,08%.

Što se tiče dobne strukture u većem djelu prevladava starije stanovništvo, uglavnom ženskog spola. Nešto malo više populacije čine žene 51,36%, dok muškaraca čini 48,64%. Prosječna dob Dubrovnik je 41,5 godina, a na području RH 41,7 godina.

Iz toga se može zaključiti da prevladava uglavnom starije stanovništvo. Kako ne bi došlo do negativnog pada potrebno je osigurati ostanak domaćeg stanovništva te poticati doseljavanje mladog te radno sposobnog stanovništva.

Najviše stanovnika grada pripada dobnoj skupini od 20 do 59 godina (54%), a najmanji broj stanovnika pripada skupini od 0 do 19 godina (20%), prema čemu se može zaključiti kako stanovništvo Dubrovnik pripada starijem tipu populacije.

²⁶ Podaci raščlanjeni prema podacima o popisu stanovništva iz 2011. godine.

4.2. Prirodni i antropogeni resursi

Vino, gastronomija i ambijent komparativna su prednost za razvoj ruralnih i gastronomskih proizvoda visoke kvalitete, posebice vina i voća. U mnogim se domaćinstvima uzgajaju masline, agrumi, trešnje i smokve. Prirodni preduvjeti (npr. klima, ruralno okruženje i ulaganje) i tržišna potražnja stanovnika i posjetitelja Dubrovnika pogoduju ovom tipu poljoprivrednog razvoja. Međutim, i dalje postoje izazovi u upravljanju, koordinaciji s dionicima i marketingu kako bi se proizvodnja učinkovito povezala s turističkim lancem vrijednosti. Grad planira gospodarski razvoj usmjeren na daljnji razvoj vinogradarstva i maslinarstva, zatim na ribarstvo i marikulturu, ugostiteljstvo i turizam, brodarstvo, cestovni i lučki promet te ekološki prihvatljivu proizvodnju. Bogatstvo lokalno proizvedene robe rezultira nizom dubrovačkih suvenira među kojima su lavanda, maslinovo ulje, brojna vina, rakije i likeri te domaće slastice.

Kada govorimo o klimi Dubrovnika tada kažemo da je klima tipično mediteranska. Prevlada blaga, vlažna i kišovita zima, sparno i vruće ljeto koje u prosjeku ima čak 2.600 sunčanih sati. Puno je sunčanih dana i tijekom zimskog perioda. Prosječna godišnja temperatura zraka iznosi 16,6° C, a ljetna čak 26°C, koju blagi maestral ublaži. Kolovoz je najtopliji mjesec, a sezona kupanja traje gotovo od travnja pa sve do listopada. Tokom hladnijih mjeseci uglavnom puše bura i jugo. Preniske temperature su rijetkost, čak i u najhladnijem mjesecu u godini siječnju, te one iznose oko 9,0°C. Salinitet mora iznosi 38‰ (promila).

Sa ekološke strane možemo spomenuti floru i faunu, te treba istaknuti kako je dubrovačka flora prepoznatljiva po svojoj raznolikosti, velika zastupljenost maslina, čempresa i borova. Mnogo je i vinograda, također i plantaža limuna, naranča i mandarina. Egzotične biljke koje se mogu pronaći u Dubrovniku su palme, agave i kaktusi. Također prevladava alepski bor zajedno s resikom i hrastom crnikom. Hrast crnika vlada zajedno s mirtom i crnim jasenom. Osim hrasta crnika prevladava i hrast oštrika koji ima tvrde, sitne i krute listove s niskim grmastim rastom. Velika većina tih šumskih površina pretvorena je u makiju. Makija prekriva velike površine niske obale. Na nešto nižim dijelovima prevladava listopadna šuma dube s bijelim i crnim grabom. Od hidrogeografskih resursa vezanih za Dubrovnik, posebno se može istaknuti maleno

jezeru na otoku Lokrumu – jezero Mrtvo more – koje je povezano sa morem, a pogodno je za kupanje neplivača i djece.

Spominjući prekrasan okoliš Dubrovnika, osim prekrasne kulturno povijesne baštine, izrazito je bitan i plažni prostor. Raznolikost i raznovrsnost glavna su odlika i plaža u Dubrovniku i okolici. Plitke pješčane ili šljunčane plaže za obitelji sa djecom, romantične i skrivene uvale, vrhunski opremljene poznate plaže sa zabavnim sadržajima i noćnim provodima ili sportskim programima, tihe uvale i hridi za ljubitelje ronjenja.

Prema anketi na web stranici <http://www.trivago.co.uk>, Dubrovnik je uvršten među top pet destinacija s najljepšim plažama na Mediteranu, u konkurenciji 50 najpopularnijih europskih plaža. Većina plaža na dubrovačkom području je šljunčana i kamenita, dok je manji broj pješčanih plaža. Najpoznatija pješčana plaža u okolici Dubrovnika je plaža Šunji na otoku Lopudu, a ACI marina Dubrovnika i niz dubrovačkih hotelskih plaža obilježene su Plavom zastavom, najvrjednijim ekološkim priznanjem očuvanju čistoće mora i plaže, te opremljenosti i uređenosti plaža i marina. Plaža za naturiste nalazi se na otočiću Lokrumu, tzv. Otoku zaljubljenih, na kojem se mogu pronaći skriveni kutci za uživanje u moru i suncu. Plaža Copacabana raspolaže liftom za osobe s invaliditetom koji omogućuje nesmetan prilaz moru. Plaža Banje, Uvala Lapad, Copacabana, plaže su koje nude niz zabavnih i sportskih sadržaja, žive od jutra do večeri, pa i dugo u noć.

Iako su brojni dubrovački hoteli uglavnom više-manje uspješno 'privatizirali' plaže i već se godinama, neki više, a neki manje uspješno, bore s domaćim ljudima i gostima u izvan hotelskom smještaju koji se usude kupati na njihovim plažama.

Ipak, u nastavku ćemo spomenuti i kratko interpretirati nekoliko dubrovačkih plaža²⁷ na koju hotelski lanci ne polažu prava, a ulaz je još uvijek slobodan.

OTOK LOKRUM

Hladovina starih borova, pitospora i maslina savršena je zaštita od užarenog ljetnog sunca, a opojni miris mediteranskog bilja, glasna pjesma cvrčaka i lijene šetnje sve brojnije kolonije paunova uspješno će odagnati stresnu svakodnevicu.

Osim stjenovitih plaža kakve prevladavaju na ovom otoku, otok nudi prekrasnu

²⁷ Podatci prema: <https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/idete-u-dubrovnik-ove-plaze-svakako-morate-posjetiti-20140714/print> (22.06.2023.)

prirodu i povijesne građevine poput tvrđave Fort Royal i napuštenog benediktinskog samostana, te malog botaničkog vrta. Krajem 19. stoljeća dinastija Habsburg na prostoru samostana je izgradila Maksimilijanov ljetnikovac s raskošnim vrtovima koji je služio i kao scenografija za scene iz hit serije 'Igra prijestolja'. Na južnom dijelu nalazi se i krški fenomen ovog otoka, 10 metara duboko slano jezero koje se zove Mrtvo more. Uživanje u prirodnom i povijesnom skladu ograničeno je, jer zadnjim brodom koji u večernjim satima odlazi sa otoka do Dubrovnika, svi posjetitelji su dužni napustiti otok. Na otoku dopušteno je samo prespavati vatrogascima koji paze na otok te zaposlenicima Javne ustanove Rezervata Lokrum. Lokalno mjesto okupljanja za Dubrovčane nalazi se upravo na Lokrumu – staro pristanište Skalica ili Portoč, gdje vlada prava domaća atmosfera.

Osim što se na Lokrumu udomaćio (sakrio) kralj Rikard Lavljeg Srca i imao dobru povezanost sa otokom, postoje i mračne strane otoka. Navodno, prema pričama mještana i drugim legendama, spominje se i požar u 11. stoljeću koji je zadesio Dubrovčane u 11. stoljeću, a oni su se zavjetovali svetom Benediktu da će sagraditi samostan na Lokrumu ako se vatra ugasi. Benediktinci, koji su bili vlasnici cijelog otoka, pretvorili su Lokrum u raj na zemlji, no grad je bez obzira na to prodao njihov posjed bogatim sugrađanima. Posljednji benediktinci napustili su samostan 1798., nakon što je otok kupila nekolicina bogatih Dubrovčana, te su prema tome i odslužili posljednju misu prije odlaska. Navukli su kapuljače preko očiju, zapalili svijeće i okrenuli ih naopako te tri puta obišli otok u povorci govoreći: „Neka je proklet svaki koji pribavi Lokrum za osobno uživanje“. Prema vjerovanju mještana, „prokletstvo“ se može skinuti samo ako se sakupi sav vosak koji se te noći stvrdnuo na otočkom tlu. Ova je legenda potaknula Dubrovčane da pripaze na jednu stvar, pa tako savjetuju turiste da ne uzimaju apsolutno ništa sa otoka – čak ni običnu travku, jer sve pripada njemu (otoku), a donosi nesreću novom vlasniku.

BANJE

Plaža Banje je jedna od najpopularnijih plaža u Dubrovniku. Sa plaže se pruža jedan od najljepših pogleda na Grad. Uglavnom privlači turiste iako se na njoj

kupa i okolno stanovništvo, no strani gosti ipak prednjače. Sitan šljunak idealan je za obitelji s djecom i na njoj očekivano vlada velika gužva.

SV. JAKOV

Jedna je od ljepših dubrovačkih plaža s pogledom na otok Lokrum i Stari grad.

Udaljena je oko kilometar i pol od Starog grada, a ulica koja vodi do nje toliko je uska da je teško povjerovati kako se ovdje godinama zaobilaze automobili (motocikl je najbolja opcija). Plaža se nalazi u usjeku ispod crkve sv. Jakova i do nje vodi preko 160 stuba. Na plaži se uglavnom kupa domaće stanovništvo, no posljednjih godina plaža je nakrcana (polupraznim) ležaljka pa je teško uopće pronaći mjesto za rasprostrijeti ručnik.

Također, Dubrovnik prednjači i sa plažama sa „Plavom zastavom“. Plava zastava međunarodno je priznanje za ekologiju i očuvanje okoliša koje se dodjeljuje plažama i marinama, a jamči očuvanu okolinu, čistoću mora i plaže, dobro uređenje i visoku kvalitetu usluge.

Budući da se priznanje dodjeljuje nakon zadovoljavanja strogo definiranih kriterija, i to samo za jednu sezonu, Plava zastava jamči aktualnost navedenih karakteristika nagrađene plaže. U regiji Dubrovnika postoje tri plaže sa Plavom zastavom, te su sve tri plaže u privatizaciji resorta - dvije u privatnom vlasništvu Valamar Riviera d.d. (plaža Cava i Plaža hotel Valamar Dubrovnik – President), te jedna u privatnom vlasništvu Importanne Resort d.o.o. Dubrovnik (Plaza hotel Importanne resort (Neptun)).

U gradu Dubrovniku evidentirao je 39 plaža, te je sa njih uzet uzorak mora za testiranje kakvoće²⁸. Za razdoblje od 13.06. do 21.06.2023. godine, svih 39 uzoraka je navedeno sa izvrsnom kakvoćom mora, unutar kojih ulaze navedene plaže prethodno u tekstu. U vremenskom razdoblju od 2019. do 2022. godine od testiranih 39 plaža, 36 dao je izvrsne rezultate, a 3 su dale nezadovoljavajuće (Uvala Lapad, Stara Mokošica, Koločep Donje Čelo).

Sa druge strane prirodnih resursa, u renesansnim vrtovima i perivojima dubrovačkih palača i ljetnikovaca uzgojene su i brojne vrste bilja iz dalekih dijelova svijeta koje su

²⁸ Detaljnije cf.: https://vrtlac.izor.hr/ords/kakvoce/kakvoce_detalji10 (pristupljeno 22.06.2023.)

donosili dubrovački kapetani, a dio tog biljnog bogatstva sačuvan je u arboretumima u Trstenom i na otoku Lokrumu. Preljepi mediteranski krajolik dom je i brojnih životinjskih vrsta, što u Jadranskom moru, što duž obale Grada i njegove okolice. Na taj je način i jedna posebna ptičja vrsta postala simbolom Grada. Crna čiopta čest je stanovnik tijekom ljetnih mjeseci na području Dubrovnika koja na mjestu gniježđenja dolazi zadnja, a odlazi prva. Životni vijek crne čiopte može dosegnuti i 21 godinu.

Slika 5: Crna čiopta

Izvor: <https://www.plantea.com.hr/crna-ciopa/>

Osim pojedinačnih prirodnih resursa, u Dubrovniku se više nalaze te je više poznat u svijetu prema antropogenim resursima. Dubrovnik i njegova stara jezgra vrve od utvrda, crkva i samostana, palača, ljetnikovca i ostalih raznih poznatih građevina poput najpoznatije gradske ulice Stradun ili najljepšeg mosta na hrvatskoj obali – Most dr. Franje Tuđmana.

Fond kulturnih dobara Dubrovačko-neretvanske županije²⁹ čini vrlo veliki broj vrijednih kulturnih dobara. Od samo graditeljske baštine pripada mu oko 168 zaštićenih, ponajprije gradskih povijesnih, gradsko-seoskih i tradicionalnih seoskih naselja, od čega 10 registriranih (npr. Dubrovnik, Ston, Mali Ston, Korčula, Lastovo, Vid, Orebić, Viganj, Kućište), a 11 preventivno zaštićenih (npr. Cavtat, Čilipi, Selaci, Slano, Banići, Kotezi, Soline, Brsečine, Trstenik). Također tu je 1436 zaštićenih povijesnih građevina,

²⁹ Preuzeto sa: <https://visitdubrovnik.hr/hr/atrakcije/kultura/> (22.06.2023.)

crkava, samostana te drugih sakralnih građevina i kompleksa, starih utvrda i gradina, bedema, nekropola, arheoloških istraženih i neistraženih nalazišta, starih mostova, ljetnikovaca od čega 314 registriranih i 346 preventivno zaštićenih. Tu su i cijeli krajevi krajobraza s povijesnim obilježjima kao nepokretna kulturna dobra. Praktički cijeli grad Dubrovnik je jedan veliki kulturno povijesni spomenik. Prema tome, Dubrovnik je dodan na 1979. godine na UNESCO-v popis svjetske baštine, kao grad koji je bogat kulturom i poviješću.

GRADSKJE ZIDINE

Zanimljiv podatak proizlazi iz 2013. godine putem američkog portala TripAdvisor, koji je na temelju milijuna recenzija putnika diljem svijeta, dubrovačke smjestio na top 10 spomenika koji se moraju posjetiti prije smrti. Dubrovačke zidine su sklop utvrda koje okružuju stari dio grada, a građene su od 13. do 17. stoljeća za potrebe obrane, a svoj današnji oblik poprimile su tijekom 15. i 16. stoljeća. Duge su 1 940 metara, visoke do 25 metara. Zidine su na četiri strane svijeta zaštićene kulama: kula Minčeta na sjeveru, kula Bokar na zapadu, tvrđava Revelin na istoku, te utvrda sv. Ivan na jugoistoku. Tu se također nalaze i gradska vrata koja su služila kao ulazi u Grad tijekom ratova u prošlosti: vrata od Ploča (istočni ulaz), vrata od Pila (zapadni ulaz), vrata od Buže (sjeverni ulaz), vrata od Ribarnice i vrata od Ponte kao ulazi stare gradske luke.

Od 2015. godine održava se Utrka zidinama koja prolazi njihovom cijelom dužinom.

TVRĐAVA LOVRIJENAC

Utvrda se nalazi na hridi izvan vanjskih zidina sa zapadne strane Dubrovnika, a poznata je još i kao Gibraltar Dubrovnika. Također, na utvrdu se održavaju brojne predstave, ali i vjenčanja. Navodno je, prema Dubrovačkim kronikama, Dubrovčanima trebalo samo 3 mjeseca da izgrade tvrđavu. Razlog tome bili su sukobi između Mletaka i Dubrovčana, te su Dubrovčani svojom brzom izgradnjom htjeli prestići Mletke koji su planirali na istom mjestu napraviti svoju kulu.

Od 4. travnja 1911. godine, pa sve do početka Prvog svjetskog rata, pucanj iz topa s Lovrijenca označavao je podne (kao što je to dan danas praksa u kuli Lotrščak u Zagrebu).

DUBROVAČKA KATEDRALA

Katedrala je posvećena Uznesenju Blažene Djevice Marija na nebo (Velika Gospa) i ujedno je i sjedište Dubrovačke nadbiskupije. Katedrala dijeli posebnu priču koja kaže kako je za većinu njene izgradnje zaslužan engleski kralj poznatiji kao Rikard Lavljeg Srca. Kralj je, vraćajući se brodom iz rata (III. Križarski rat, 12.stoljeće), naišao na oluju te je u nadi da će se spasiti, sklonio kod otoka Lokruma. Nakon što je preživio brodolom, obećao je pokloniti se gradu u kojem kroči na čvrsto tlo, dajući dukate za izgradnju velike crkve, sve u znak zahvale. Ta prvobitna bazilika mogla se još vidjeti na slikama prije velikog dubrovačkog potresa 1667. godine koji ju je porušio do temelja.

CRKVA SV. VLAHA

Crkva je izgrađena na mjestu romaničke crkve, koja je preživjela potres 1667. godine, ali koja je uništena u požaru 1706. godine. Na glavnom oltaru ove crkve nalazi se kip sv. Vlaha od pozlaćenog srebra koji u rukama drži maketu grada prije velikog potresa 1667. godine. Kip je preživio i potres i požar u crkvi.

PALAČA SPONZA

Palača Sponza / Divona je gotičko – renesansna palača koja je za vrijeme Dubrovačke republike služila kao riznica, škola, carinarnica, državna blagajna, banka i kovnica novca. Danas je u palači smješten Državni arhiv u Dubrovniku, koji čuva povijesnu građu Dubrovačke Republike sa materijalima najstarije povijesti Dubrovnika i njegova područja proteklih stoljeća do najnovijeg vremena, uključujući i samu palaču kao najdragocjeniji „dokument“ tog arhiva. Tu „titulu“ stekla je obzirom na to da je u velikom potresu 1667. ostala neoštećena i u svom izvornom dizajnu je vidljiva i danas.

Osim svih najpoznatijih crkva, katedrala, dvorova, palača i sličnih kulturno – povijesnih resursa, Dubrovnik je poznat i po raznim manifestacijama i festivalima.

FESTA SV. VLAHA

Festa Svetog Vlaha, sveca zaštitnika Dubrovnika, dodana je na UNESCO-v popis nematerijalne svjetske baštine 2009. godine. Festa se obilježava svake godine uoči proslave njegovog blagdana 3. veljače, te neprekidno traje od 972. godine pa sve do danas, a temelji se na legendi pojavljivanju svetog Vlaha koji je pomogao Dubrovčanima u obrani od Mlečana.

Posebno je zanimljivo što je u proslavu Feste uključuju stanovnici grada i okolice, ali i ljudi iz drugih krajeva Hrvatske i obližnjih zemalja, a uz njih i predstavnici državnih i mjesnih vlasti te predstavnici Katoličke crkve. U prošlosti se omogućavalo svima sudjelovanje u slavljenju (tadašnjeg) blagdana za stanovnike Dubrovačke Republike, te su tako Festi slobodno mogli pristupiti svaki prekršitelj, kažnjenik i zarobljenik (dva dana prije i dva dana poslije blagdana) bez da ih je itko mogao pozvati na odgovornost. Kasnije se „Sloboština Sv. Vlaha“ (kako su je nazvali) sa dva dana proširila na sedam dana, i prije i poslije blagdana.

Proslava tradicionalno započinje na Gospu Kandeloru 2. veljače ispred crkve sv. Vlaha i uzdizanjem Vlahova barjaka na Orlandov stup, te puštanjem bijelih golubica, kao simbol slobode i mira. Svake godine 2. veljače, kad Dubrovnik proslavlja Gospu Kandeloru, u narodu se ponavlja stara izreka: "Kandelora, zima fora, za njom ide sveti Blaž i govori da je laž." I uistinu, taj dan, kad se kopneni gradovi kupaju kišom, a Europa je često pokrivena snijegom, Dubrovnik je pun mimoze, rascvjetanih badema i sunčanih, pravih proljetnih dana.

Na sam dan Feste sv. Vlaha, vjernici iz udaljenim dubrovačkih mjesta se okupljaju u Dubrovniku u narodnim nošnjama. Nose oznake svojih crkava i kako dolaze pred crkvu svetog Vlaha posebnim se povijanjem barjaka, tako da njegovo platno ne dosegne pod, javljaju svecu zaštitniku. Ujutro je u crkvi

svečana misa, a potom Ulicom od puča ide procesija svećenika i vjernika. Svećenici „grličaju“ vjernike koji čitavog dana pohode crkvu, blagoslovom ispred isprepletenih svijeća, prema vjerovanju da sv. Vlaho čuva od bolesti grla. Ljudi prolaze Stradunom i potom se vraćaju u crkvu.

Slika 6: Festa Sv. Vlaha u Dubrovniku

Izvor: instagram (@dub.rovnikphotography)

Festa se tijekom stoljeća mijenjala i prilagođavala, pa je tako svaka nova generacija u nju unijela neke ideje kako bi ju i dalje održavala zanimljivom i suvremenom.

DUBROVAČKE LJETNE IGRE

Dubrovačke ljetne igre su festival utemeljen 1950. godine. U jedinstvenom ambijentu zatvorenih i otvorenih scenskih prostora renesansno-baroknog grada Dubrovnika (Knežev dvor, tvrđava Lovrijenac, tvrđava Minčeta, tvrđava Revelin, otok Lokrum i druga mjesta) u vremenu od 10. srpnja do 25. kolovoza održavaju se brojne glazbene, dramske i plesne priredbe.

Uz sve navedene kulturno povijesne resurse i najpoznatije festivale, za kraj treba istaknuti i klapsko pjevanje i ples sa folklornim ansamblom „Lindó“. FA Lindó osnovan je 1964. godine, a nazvan je po omiljenom i najpoznatijem narodnom plesu Dubrovačkog primorja, Župe i Konavala. Kolo lindó se, uz festu sv. Vlaha, dubrovački govor, umijeće izrade konavoskog veza, klapsko pjevanje, nijemo kolo Dalmatinske zagore, bećarac, međimursku popevku i brojna druga kulturna dobra iz raznih krajeva Lijepa naše, nalazi na listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Ansambl osobito njeguje klapsku pjesmu, taj danas najrašireniji oblik tradicijskog pjevanja juga Hrvatske, njenih primorskih i otočkih krajeva. U prosincu 2012. godine UNESCO je uvrstio klapsko pjevanje na Popis nematerijalne svjetske baštine. Danas se lindó pleše od Konavala do Metkovića.

4.3. Turistički pokazatelji grada Dubrovnika

Čitavo dubrovačko područje poznato je po živopisnim pejzažima, bogatoj mediteranskoj vegetaciji, blagoj klimi i zanimljivim manjim naseljima. To je područje u prošlosti činilo dio teritorija Dubrovačke Republike, pa je povijesno, tradicijski, gospodarski i prometno povezano s Dubrovnikom, a danas je u turističkom smislu sastavni dio Dubrovačke rivijere. Upoznavanje Dubrovnika nije potpuno bez upoznavanja barem dijela njegove okolice. Dobre prometne veze, kopnom i morem omogućuju organiziranje kraćih ili dužih izleta. Dubrovnik je prestižno svjetsko odredište i za turiste i za poslovne putnike koje svojim gostima nudi turističko iskustvo tijekom cijele godine temeljeno na kulturi i događanjima.

Turistički promet možemo započeti uz prethodno navedenu dobru povezanost, gdje dolaze ipak i negativni učinci. Kao što je ranije navedeno, 2011. godine počele su se

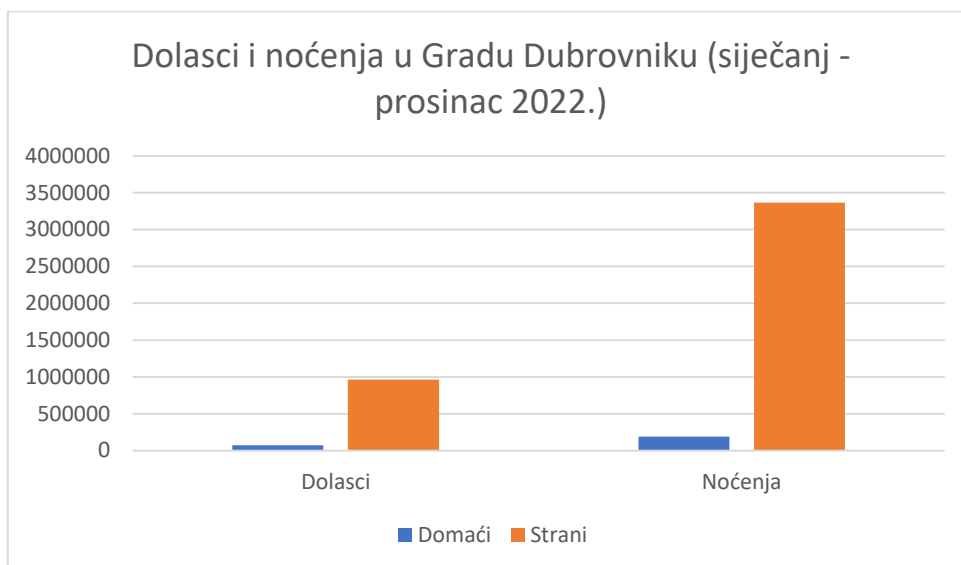
pokazivati posljedice masovnog turizma i turističkog kretanja unutar grada Dubrovnika. Nakon završetka snimanja najpoznatijeg svjetskog serijala Game of Thrones, čije se snimanje odvijalo na starim Dubrovačkim zidinama te u staroj jezgri grada Dubrovnika, turisti diljem svijeta masovno su počeli posjećivati grad.

Naravno, uz niz dobrih turističkih godina do – tada rekordne – 2019. godine, stigla je i ne tako slavna 2020. godina i doba pandemije COVID-19, kada je turistički promet drastično pao. Dubrovnik je u 2019. godini postigao rekordne turističke rezultate. Od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine u Dubrovniku je ostvareno 1 443 971 dolazaka, što čini ukupno 13 % više nego 2018. godine, te 4 375 987 noćenja, odnosno 6 % više. Od ukupnog broja turista od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine, 814 985 gostiju je odsjelo u 50 dubrovačkih hotela, što je porast od 18 % u hotelskom smještaju u odnosu na 2018. godinu, a zabilježeno je 2 320 481 noćenja, odnosno 6% više. U privatnom smještaju tijekom 2019. godine odsjelo je 480 046 gostiju, što je porast od 10 % u odnosu na 2018. godinu, a zabilježeno je 1 593 287 noćenja, što je 8 % više u odnosu na prethodnu godinu.

U razdoblju od 01. siječnja 2022. do 31. prosinca iste godine³⁰, Dubrovnik je posjetilo 1 039 511 turista, od kojih je 72 414 domaćih (odnosno 7%) i 967 097 (odnosno 93%) stranih turista. Domaći turisti ostvarili su 71 329, a strani 965 289 dolazaka, što nam ukupno daje 1 036 618 dolazaka. Noćenja je ukupno ostvareno 3 557 339, odnosno 95% ostvarenih noćenja ostvareno je od strane stranih turista (3 367 329), a 5% ostvarili su domaći (190 010). Prosječno trajanje boravka (izraženo u danima) ostvarili su domaći turisti kao 2,66 dana, te strani sa 3,49. Posebno možemo izdvojiti strane turiste, koji nose veliku većinu dolazaka i noćenja u Dubrovniku, a među njima posebno prednjače turisti iz Ujedinjenog Kraljevstva i SAD-a, koji su zajedno ukupno ostvarili 28,53% dolazaka i 32,69% ukupnih noćenja. Francuska i Njemačka ostvaruju oko 8% ukupnih dolazaka (zasebno), Hrvatska 7%; Irska, Španjolska, Poljska, Italija ostvaruju oko 3-4%, dok sve ostale zemlje svijeta ostvaruju ispod 2% i više posto dolazaka. Zanimljivo je vidjeti kako je najmanje dolazaka ostvareno iz Kine i to samo 10, dok im je broj noćenja iznosio 41.

³⁰ Podaci interpretirani prema službenim dokumentima omogućenih od strane Turističke zajednice Grada Dubrovnika. Podaci se odnose isključivo na dolaske, noćenja i smještaj u Gradu Dubrovniku.

Grafikon 2: Dolasci i noćenja turista u Gradu Dubrovniku (siječanj - prosinac 2022.)

Izvor: vlastita izrada autora prema interpretiranim podacima

U hotelu, kao najpopularnijem smještajnom objektu 2022. godine, odsjelo je ukupno 552 440 turista. Objekt u domaćinstvu izabralo je 352 800 turista. U ostalim ugostiteljskim objektima za smještaj (druge vrste – skupina kampovi) smjestilo se 98 504 turista, dok je isključivo u kampu boravilo 30 864 turista. Neki nekomercijalni smještaj izabralo je 4 903 turista.

Grafikon 3: Turistički promet po vrsti objekta

Izvor: vlastita izrada autora prema interpretiranim podacima

Vidljivim brojkama dolazaka i noćenja prije i poslije pandemije, možemo zaključiti kako turizam i njegove brojke ne namjeravaju pasti, već su i dalje u dosta velikom i brzom porastu.

5. PRIMJENA KRITERIJA ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA PREMA GSTC-u NA PRIMJERU GRADA DUBROVNIKA

Iako povećani turizam jača gospodarstvo, sa druge strane ipak negativno djeluje na okoliš, što ćemo dalje u poglavlju i interpretirati.

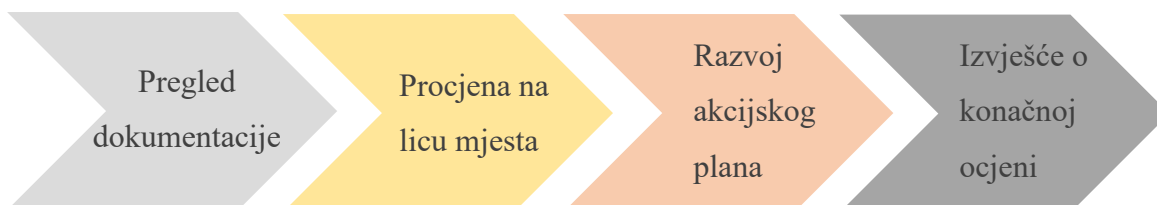
Stvaraju se velike prometne gužve, prenatrpanost lokacija i atrakcija, degradiranje važnih dobara te još i neki drugi izazovi koji se nalaze na putu između dobrog protokola i prihoda, i uništenja okoliša. Osim kod turista, sve to dotiče se i onih glavnih u toj priči – stanovnika, osoba koje u Dubrovniku borave svih 365 dana u godini, ne samo nekoliko dana / tjedana tokom sezone. Kao i u svakom drugom gradu Republike Hrvatske, a posebno u priobalnim destinacijama, turizam i uslužne djelatnosti uzimaju najveći dio „kolača“. Pa tako upravo taj sektor donosi najveće prihode, ali i omogućava ljudima zapošljavanje u istom. Problem je možda jedino u tome što, za uslužni sektor, se ne iziskuje nikakva diploma, nikakva viša završena škola, te to automatski smanjuje očekivani standard školovanih mladih ljudi. Također, turizam i uslužne djelatnosti u Dubrovniku, kao što je ranije spomenuto, na sebe povezuju gužve, prenatrpanost lokacija i uništenje prirode. Teško je to gledati kao stanovnik koji živi taj Grad cijelu godinu. Kada je u sezoni najveći protok ljudi koji, sa jedne strane, stvaraju neke negativne posljedice na okolinu (namjerno ili nenamjerno – jednostavno šetaju gradom, no nalaze se u gomili), a stanovnici sigurno vjeruju da bi kvaliteta života u Dubrovniku bila bolja kada bi se smanjio broj posjetitelja. Sa druge strane ti isti turisti / posjetitelji pridonose boljoj socijalizaciji i toleranciji među turistima i domaćim stanovnicima, te lakšem upoznavanju drugih kultura, što je izuzetno vrijedno iskustvo.

Upravo radi ovako negativnih situacija, poput masovnog turizma koji nažalost uništava sve pred sobom, Grad je naručio Ocjenu odredišta Globalnog Vijeća za Održivi Turizam / Global Sustainable Tourism Council (GSTC).³¹ GSTC je proveo procjenu odredišta Dubrovnika prema GSTC metodologiji koju je postavilo vijeće, a koja se temelji na GSTC standardu destinacije (v1-11/2013).

³¹ Akcijski planovi izrađeni su prije nego što je rezultiralo pandemijom i gospodarskom krizom.

Sudionici i partneri u ovom projektu bili su: Grad Dubrovnik, Turistička zajednica grada Dubrovnika te Dubrovačka razvojna agencija. Projekt je rezultirao dokumentom Ocjena odredišta globalnog vijeća za održivi razvoj – Dubrovnik, 2019.

Izvor: <https://www.gstcouncil.org/>, prilagođeno za potrebe ovog rada

Prikaz 1: Razvoj Ocjene odredišta GSTC-a

Pregled dokumentacije provedeno je od rujna do studenog 2019. godine sa ciljem modeliranja dokumenata i dionika. Nakon toga uslijedila je procjena na licu mjesta u studenom i prosincu iste godine grupnim intervjuima i sastancima „jedan na jedan“. U razvoj akcijskog plana upustili su se u prosincu, a izvješće o završnoj ocjeni napravljeno je u veljači i ožujku 2020. godine, netom prije pandemije. Unatoč pridošloj pandemiji i ekonomskoj krizi, poboljšanje planiranja i razvoj grada Dubrovnika u boljem smislu i dalje su glavni prioritet.

Glavna i osnovna 4 stupa kriterija GSTC-a za destinacije prema kojima su se vodili su: održivo upravljanje, socioekonomski učinci, kulturni utjecaji, utjecaji na okoliš. Tu se nalaze 105 indikatora u 41 kriteriju, koji su ukupno podijeljeni u 4 navedena stupa. Od 105 pokazatelja u standardu GSTC-a 12 (11,4 %) ih je ocijenjeno izvrsnima, 47 (44,8 %) ih je ocijenjeno dobrima s potrebnim poboljšanjima, 37 (35,2 %) ih je prepoznato kao područja sa srednjim rizikom, a devet (8,6 %) ih je označeno kao područja visokog rizika. Dionici koji su sudjelovali (njih 34) odredili su prioritet od 6 najvažnijih pitanja: standard održivosti; infrastruktura i svijest o okolišu i prirodnim resursima; upravljanje kriznim i izvanrednim situacijama; promet i kontrola prometa; zadovoljstvo stanovnika i sudjelovanje javnosti u donošenju odluka u odredištu; potpora lokalnim poduzetnicima. Poboljšanja će ići prema navedenim GSTC kriterijima kao osnovni temelj napretka.

Jedan od glavnih problema za okoliš i održivost grada je protok posjetitelja s kruzera. Godine 2017. u grad je pristiglo 538 kruzera sa ukupno 742 tisuće putnika, dok je u 2019. godini (između siječnja i studenog) pristalo 518 brodova. Smanjenje kruzera bilo je u cilju da se rastereti povijesna jezgra i omogućiti joj se bolji pristup i ljepše doživi jezgra. Uz to, Dubrovnik je sklopio partnerstvo s Međunarodnom udrugom brodarskih kompanija za kružna putovanja sa mogućnošću surađivanja na inicijativama za održivije upravljanje kruzerskim turizmom u Gradu, što uključuje komponente kao što su: provođenje ove Ocjene odredišta GSTC-a kako bi se utvrdili rizici održivosti s kojima se Dubrovnik suočava te isplanirao hodogram za bolje upravljanje odredištem, angažiranje dionika, uključujući i lokalnu zajednicu i međunarodne organizacije, za uspostavljanje radne skupine posvećene održivom upravljanju odredištem, priopćenje i provođenje dubrovačke strategije pristajanja kruzera za 2020. godinu i razvijanje edukativne kampanje „Poštujmo Grad“ (Respect the City) za posjetitelje. Također, kao što je u radu ranije navedeno, Dubrovnik provodi nekoliko obećavajućih inicijativa za upravljanje odredištem, među kojim se nalazi i projekt „Smart City Dubrovnik“. Cjelovito razvijanje odredišta i plan upravljanja koji GSTC potiče u svom izvješću³² trebali bi se temeljiti na uspješnoj provedbi ovih i drugih postojećih inicijativa, kao i uključiti mehanizme za osiguravanje usklađenosti s Kriterijima GSTC-a. To će usuglašavanje zahtijevati složenu suradnju svih sektora dubrovačkog gospodarstva i zajednice.

Od 4 glavne kategorije održivosti, Ocjena GSTC-a pokazala je da Dubrovnik ima najbolji učinak u ostvarivanju gospodarskih i društvenih koristi od turizma te u upravljanju prirodnim i kulturnim dobrima. Naravno, nakon donesenih rezultata, pokazalo se kako grad ima prostora za poboljšanje upravljanjem odredišta i okolišne održivosti.

Kako bi kriteriji bili lakše čitljivi i kako bi se bolje pratio njihov napredak tijekom razdoblja, tim GSTC-a sustav ocjenjivanja pretvorio je u sustav „semafora“, kako kažu, sa navedenom sljedećom metodologijom ocjenjivanja:

- zeleno = izvrstan učinak (ocjena od 2,26 do 3,00)
- žuto = dobar učinak, ali potrebna su poboljšanja (ocjena od 2,00 do 2,25)

³² Detaljnije cf.; GSTC: Ocjena odredišta Globalnog Vijeća za Održivi Turizam - <https://www.dubrovnik.hr/uploads/pages/6/Ocjena%20odredi%C5%A1ta%20globalnog%20vije%C4%87a%20za%20odr%C5%BEivi%20turizam.pdf> (pristupljeno 30.06.2023.)

- ružičasto = nizak učinak / srednji rizik (ocjena od 1,0 do 1,99)
- crveno = bez učinka / visoki rizik (ocjena od 0 do 0,99)
- sivo = N/P (nije primjenjivo na odredište).

Tablica 1: Pokazatelji GSTC kriterija prema četiri osnovne kategorije

Kategorije GSTC-a	A	B	C	D	Ukupni broj pokazatelja po boji
	Upravljanje odredištem	Društvene i gospodarske aktivnosti	Upravljanje prirodnom i kulturnom baštinom	Okolišna održivost	
Pokazatelji zeleno	7	2	2	1	12
Pokazatelji žuto	19	8	8	12	47
Pokazatelji ružičasto	13	10	3	11	37
Pokazatelji crveno	4	1	0	4	9
N/P pokazatelji	0	0	0	0	0
Ukupni broj pokazatelja po kategoriji	43	21	13	28	<u>105</u>

Izvor:

<https://www.dubrovnik.hr/uploads/pages/6/Ocjena%20odredi%C5%A1ta%20globalnog%20vije%C4%87a%20za%20odr%C5%BEivi%20turizam.pdf>; autor prilagodio za potrebe ovog rada

Iz navedene tablice također možemo iščitati učinak odredišta u svakom stupu održivosti. Na temelju ocjene pojedinačnog kriterija, ukupna je prosječna ocjena po stupu:

- upravljanje: 1,69 (74,9 % minimalne granice učinka izvrsnosti)
- gospodarske koristi: 1,44 (63,9 % minimalne granice učinka izvrsnosti)
- kultura, zajednice i posjetitelji: 1,97 (87,0 % minimalne granice učinka izvrsnosti)
- okolišne koristi: 1,35 (59,6 % minimalne granice učinka izvrsnosti).

Ukupna je prosječna ocjena odredišta 1,61 (69,8 % minimalne granice učinka izvrsnosti).

Tablica 2: Prosječne ocjene GSTC kriterija za odredište (2019.)

BROJ KRITERIJA	NAZIV KRITERIJA	OCJENA
A1	Strategija održivog razvoja	2,20
A2	Organizacija upravljanja odredištem	2,60
A3	Nadgledanje (monitoring)	0,67
A4	Upravljanje turističkom sezonalnošću	2,00
A5	Prilagodba klimatskim promjenama	2,00
A6	Popis turističkih dobara i atrakcija	2,00
A7	Planske uredbe	1,70
A8	Pristup za sve	2,00
A9	Stjecanje vlasništva	2,00
A10	Zadovoljstvo posjetitelja	1,00
A11	Standard održivosti	0,50
A12	Sigurnost i zaštita	2,20
A13	Upravljanje kriznim i izvanrednim situacijama	0,80
A14	Promocija	2,00
B1	Gospodarski nadzor	1,00
B2	Lokalne mogućnosti zapošljavanja	2,50
B3	Sudjelovanje javnosti	1,50
B4	Mišljenje lokalne zajednice	1,00
B5	Lokalni pristup	1,00
B6	Informiranost i obrazovanje o turizmu	2,00
B7	Sprječavanje eksploatacije	1,50
B8	Podržavanje zajednice	1,00
B9	Podržavanje poduzetnika i pravedne trgovine	1,50
C1	Zaštita atrakcija	2,00
C2	Upravljanje posjetiteljima	2,00
C3	Ponašanje posjetitelja	1,50
C4	Zaštita kulturne baštine	2,50
C5	Objašnjenje lokacija	1,80
C6	Intelektualno vlasništvo	2,00
D1	Rizici za okoliš	0,50
D2	Zaštita osjetljivih okoliša	2,00
D3	Zaštita divlje flore i faune	2,50
D4	Emisija stakleničkih plinova	0,50
D5	Očuvanje energije	1,50
D6	Upravljanje vodama	1,00
D7	Sigurnost vode	1,00
D8	Kvaliteta vode	1,67
D9	Otpadne vode	0,75
D10	Smanjenje krutog otpada	1,25
D11	Onečišćenje bukom i svjetlosno onečišćenje	1,50
D12	Ekološki prihvatljiv prijevoz	2,00

Izvor:

<https://www.dubrovnik.hr/uploads/pages/6/Ocjena%20odredi%C5%A1ta%20globalnog%20vije%C4%87a%20za%20odr%C5%BEivi%20turizam.pdf> ; autor prilagodio za potrebe ovog rada

U tablici se može primijetiti najveći broj Kriterija GSTC-a u ružičastoj boji koji predstavljaju srednji rizik (41,5%, odnosno 17 kriterija). Sljedeće prevladava žuta boja, odnosno kriteriji koji su dobri, no potrebno im je poboljšanje (34,1%, odnosno 14 od 41 kriterija). Slijede ih kriteriji u crvene boje koji predstavljaju visoki rizik (6 kriterija, odnosno 14,6%). Učinak na razini najboljih međunarodnih praksi utvrđen je za samo 4 kriterija (9,8%), te su oni sukladno tome predstavljeni u zelenoj boji.

Na temelju Ocjene odredišta GSTC-a i preporučenih područja poboljšanja, lokalni dionici prioritet su dali nekim pitanjima za koje su smatrali da su ključni za rješavanja u svrhu dobrobiti Grada Dubrovnika. Za najbitnije izabrali su sljedećih 16 glavnih tema prema 4 glavna stupa GSTC-ovih kriterija, koji su za grad Dubrovnik određeni Ocjenom destinacije:

A) DESTINACIJSKI MENADŽMENT

- Organizacija upravljanja odredištem (A2)
- Sveobuhvatni nadzor i odlučivanje temeljeno na podacima (A3)
- Ublažavanje klimatskih promjena i prilagodba (A5)
- Praćenje zadovoljstva posjetitelja (A10)
- Standardi održivosti (A11)
- Sigurnost i zaštita / kontrola prometa i prijevoza (A12)
- Upravljanje kriznim i izvanrednim situacijama (A13)

B) DRUŠTVENA I GOSPODARSKA KORIST

- Diversificirati gospodarsku bazu kako bi se razvilo iskustvo koje odražava posebnosti dubrovačkoga prirodnog i kulturnog bogatstva (B2)
- Zadovoljstvo stanovništva i javno sudjelovanje u odlučivanju u odredištu (B3)
- Potpora lokalnim poduzetnicima (B9)
- Sudjelovanje posjetitelja u blagodatima zajednice i lokalnim blagodatima (B5)

C) UPRAVLJANJE PRIRODNIM I KULTURNIM RESURSIMA

- Sustav upravljanja posjetiteljima u svrhu zaštite mjesta i atrakcija (C2)
- Edukacija i ponašanje posjetitelja (C3)
- Kodeks ponašanja za turističke vodiče i turooperatore (C3)

D) ODRŽIVOST OKOLIŠA

- Infrastruktura i svijest o okolišu i prirodnim resursima (D2)
- Otpadne vode (D9)
- Upravljanje svjetlosnim onečišćenjem i bukom (D11)

Iako je Grad bio zadovoljan donesenim prioritetnim odlukama, zatražili su od dionika da 16 glavnih tema smanje na 6, radi lakšeg, boljeg i bržeg djelovanja. Dionici su se tako obvezali na zajednički rad na prioritetnim projektima sljedećih šest pitanja, a za navedene glavne teme, doneseni su i akcijski planovi koji su se prilagođavali potrebama djelovanja na glavne rizike koji su ustanovljeni GSTC-ovom ocjenom:

1) Standardi održivosti

Standardi održivosti raščlanjeni su na 2 dijela – implementacija standarda održivosti, te unaprjeđenje programa izvornih suvenira. Za implementaciju standarda održivosti u Dubrovniku, dionici smatraju da je bitno podučiti sve dionike u svim sektorima o održivom turizmu i općim standardima održivosti. Također smatraju da je bitno postaviti standarde i sustave koje će dubrovački turizam ispuniti i promicati u skladu sa standardima održivosti i preko stupova GSTC-ovih standarda. Putem toga, dakle, očekuju kako će se povećati broj tvrtki koje će raditi u skladu sa GSTC-ovim standardima održivosti (baziraju se na turoperatore i smještaj). Kroz unaprjeđenje programa izvornih suvenira, cilj je obogatiti hrvatski suvenir dodavanjem nekog elementa održivosti, te program proširiti i izvan Dubrovnika.

2) Infrastruktura i svijest o okolišu i prirodnim resursima

Osnovni dijelovi su unaprjeđenje postrojenja i sustava gospodarenja krutim otpadom, unaprjeđenje postrojenja za otpadne vode, te osposobljavanje za i poticanje na odgovorno korištenje resursima. Cilj je oplemeniti Grad čistoćom, povećati učinkovitost vode i energije, proizvodnju otpada svesti na najmanju razinu, te poboljšati kakvoću pruženih usluga. Također, cilj je i poboljšati odgovorno korištenje resursima u privatnom i javnom sektoru.

3) Upravljanje krizom i izvanrednim situacijama

U ovom pitanju je posebno istaknut razvoj mehanizama učinkovitosti u vrijeme krize. Cilj je stvoriti javnu svijest, poboljšati postojeće planove upravljanja kriznim i izvanrednim situacijama, te poboljšati postojeću infrastrukturu – od planiranja do provedbe, do komuniciranja prije, za vrijeme i nakon krize.

Akcijski plan je pripremljen prije pandemije COVID-19, koji je prouzročio globalnu gospodarsku i ekonomsku krizu. Obzirom na to, ovom dijelu akcijskog plana pridodaje se iskustvo stečeno u vrijeme krize s pandemijom, te su u plan dodane i mjere za brz gospodarski oporavak, usporedni plan za oporavak od turizma i povratak na održiv način i stalna komunikacija u domovini i inozemstvu.

4) Kontrola prijevoza i prometa

Za cilj postavljeno je bitno smanjenje prometnih gužvi uz povećanje protoka, te poticanje održivih sustava mobilnosti (zelenu mobilnost) – poticanje i podupiranje zelene mobilnosti u obliku igre za posjetitelje, organizatore i lokalno stanovništvo.

5) Zadovoljstvo stanovništva i javno sudjelovanje u odlučivanju u destinaciji

Ključni ciljevi ovog prioritetnog pitanja su poticanje sudjelovanja stanovništva u izvršavanju proračuna Grada i donošenju odluka, podizanje svijesti javnosti o uključenosti u planiranje, te podizanje zadovoljstva stanovništva za donošene odluka.

6) Potpora lokalnim poduzetnicima

Dionici su za glavne ciljeve postavili podupiranje razvoja lokalne poduzetničke infrastrukture, povezivanje poduzetnika tehnologijom i istraživanjima, određivanje i ocjenjivanje pokazatelja održivog razvoja i održivog razvoja turizma – s posebnim naglaskom na male tvrtke i poduzetništvo.

Stvarna vrijednost ove Ocjene odredišta je u tome što naglašava prioritete, strategije i aktivnosti. Navedeni Akcijski plan proveden je i osmišljen od strane dubrovačkih dionika prije globalne ekonomske krize i pandemije COVID-19, kroz koje su unaprijedili plan upravljanja kriznim i izvanredni situacijama. Pandemija i provedeni Akcijski plan zajedno su dali priliku za bolju prilagodbu ciljeva, te ukupan plan za oporavak odredišta na temelju Ocjene GSTC-a kao osnove.

6. ZAKLJUČAK

Dubrovnik je grad otvorena srca, koji jednostavnim i prijateljskim pozdravom pozdravlja posjetitelje iz bilo kojeg dijela svijeta. To je drevni grad s uskim ulicama i visokim zidinama, ali i sa otvorenim horizontom, širokim poput horizonta otvorenog mora - kao horizonte otvorenog mora - mora koje je kroz povijest omogućilo Dubrovniku vezu sa cijelim svijetom. Grad je jedinstven spomenik “sklada kamena i svjetlosti”, te predstavlja vrijedan spomenik svjetske kulturne baštine.

Dubrovnik, kao vodeći grad Dubrovačko - neretvanske županije, svakako ima mnogo toga za ponuditi, pa tako valja uz prirodne i kulturno-povijesne ljepote istaknuti i razne šljunčane i pješčane plaže te uvale. Zahvaljujući svojoj marljivosti i brizi o zaštiti okoliša, Dubrovnik može ponosno istaknuti, iako u privatnom vlasništvu resorta, 3 plaže sa Plavom zastavom kao svojim zaštitnim znakom.

Obzirom na navedene iznimne prirodne i kulturne resurse Grada, turistički promet posljednjih je godina u stalnom porastu. Dubrovnik je stoga morao donijeti važne odluke za njegov izvorni opstanak. S ciljem unaprjeđenja održivog razvoja turizma u Gradu i njegovog očuvanja Dubrovnik je, uz podršku Turističke zajednice, naručio Ocjenu odredišta Globalnog vijeća za održivi turizam (GSTC-a) kako bi procijenio usklađenost Dubrovnika s Kriterijima GSTC-a za odredišta (Verzija 1, 2013.) – standardom za održivost turističkih odredišta koji su utvrdili Ujedinjeni narodi. Plan ocjene odredišta i Akcijski plan GSTC-a Dubrovnik 2019. prikazuje opredijeljenost Grada za pomak u turizmu prema održivoj budućnosti. Rezultati Ocjene potvrđuju činjenicu da Gradu Dubrovniku u velikoj mjeri nedostaje izvršnih i jedinstvenih sustava za promociju održivog turizma u destinaciji. Stvarna vrijednost Ocjene odredišta je u tome što naglašava prioritete, strategije i aktivnosti. Grad se i dalje, kroz novu Ocjenu odredišta (2023.), nastoji prilagođavati i usvajati Kriterije primjenjive za održivi razvoj turizma, sukladno povećanju turističkog prometa.

„If you want to see paradise on Earth, come to Dubrovnik.“

George Bernard Shaw

GSTC KRITERIJI DESTINACIJE / GSTC DESTINATION CRITERIA

Verzija 2.0 / Version 2.0

6. prosinac 2019.

A) ODRŽIVO UPRAVLJANJE DESTINACIJOM	
A (a) Struktura i okvir upravljanja	
KRITERIJI	INDIKATORI
<p>A1) Odgovorno upravljanje destinacijom</p> <p>Destinacija posjeduje efektivnu organizaciju, odjeljenje, grupu ili odbor zadužen za koordiniran pristup održivom turizmu uz sudjelovanje civilnog društva, privatnog i javnog sektora. Organizacija se financira na adekvatan način te ima definirane odgovornosti, nadzor i sposobnost implementacije u polju upravljanja socioekonomskim, kulturnim i ekološkim problemima.</p>	<p>a) Dokumentacija koja pokazuje odgovarajuću strukturu i odgovornosti upravljačkog tijela b) Financijski plan i proračun koji pokazuje tekuće i buduće izvore financiranja c) Dokaz o povezanosti i angažmanu s drugim tijelima u upravljanju destinacijom d) Evidencija stalno zaposlenog kadra, uz evidenciju odgovarajućeg iskustva zaposlenih e) Smjernice i procesi upravljanja koji pokazuju svjesnost i privrženost načelima održivosti</p>
<p>A2) Strategija upravljanja destinacijom i akcijski plan upravljanja</p> <p>Destinacija je uspostavila i primjenjuje višegodišnju strategiju za upravljanje destinacijom te akcijski plan upravljanja koji je javno dostupan, prilagođen obujmu, razvijen uz učešće aktera i zasnovan na principima održivosti. Strategija uključuje identifikaciju i procjenu turističkih resursa i uzima u obzir socioekonomske, kulturne i ekološke probleme i rizike.</p>	<p>a) Dokumentacija koja pokazuje postojeću strategiju i akcijske planove destinacije b) Postojeća strategija je jasno vidljiva i dostupna u online verziji c) Dokaz savjetovanja s ostalim dionicima u izradi plana d) Pozivanje na načela održivosti te procjena imovine, problema i rizika koji su sadržani u strategiji i akcijskom planu e) Posebne reference u strategiji povezane s širom politikom održivog razvoja (uključujući poticanje ciljeva održivosti)</p>

<p style="text-align: center;">A3) Monitoring i izvještavanje</p> <p>Destinacija primjenjuje sistem za monitoring i odgovore na socioekonomske, kulturne i ekološke probleme i učinke turizma. Aktivnosti i rezultati se aktivno prate, ocjenjuju te se o njima javno izvještava. Sistem monitoringa se periodično revidira.</p>	<p>a) Specifični mjerljivi socioekonomski, kulturni i okolišni pokazatelji te definirani ciljevi zaštite okoliša</p> <p>b) Mjerenje prema postavljenim pokazateljima te rezultati koji se bilježe i objavljuju najmanje jednom godišnje</p> <p>c) Pisani dokazi o monitoringu i izvještavanju o aktivnostima i rezultatima</p> <p>d) Posjed prethodnih te planirani raspored za buduće izvještaje</p>
<p>A (b) Stupanj uključenosti dionika</p>	
<p>A4) Uključenost poduzeća i standardi održivosti</p> <p>Destinacija redovito izvještava poduzeća povezana s turizmom o pitanjima održivosti i potiče ih u nastojanjima da svoje poslovanje učine održivijim. Destinacija promovira usvajanje i primjenu standarda održivosti te javno objavljuje poduzeća koja primaju certifikate održivosti.</p>	<p>a) Dokaz o komunikaciji o problemima održivosti s poduzećima povezanim s turizmom (kroz medije, sastanke, direktne kontakte i sl.)</p> <p>b) Podrška razvoju održivosti te dostupno savjetovanje namijenjeno turističkim poduzećima</p> <p>c) Poznat broj i postotak poduzeća certificiranih prema standardima održivog poslovanja</p> <p>d) Promocija i poticanje programa certificiranja</p> <p>e) Redovno ažurirane liste certificiranih turističkih poduzeća</p>
<p>A5) Uključenost lokalnog stanovništva i povratne informacije</p> <p>Destinacija omogućava i potiče javno sudjelovanje u procesu održivog planiranja i upravljanja destinacijom. Poduzimaju se aktivnosti kako bi se zadovoljile potrebe lokalne zajednice, a istovremeno se razina zadovoljstva redovito prati i javno izvještava. Destinacija gradi sustav u kojem se podiže svijest i razumijevanje prilika i izazova održivog turizma.</p>	<p>a) Promocija i poticanje sudjelovanja lokalne zajednice u planiranju razvoja destinacije</p> <p>b) Podatci o vrsti i stupnju sudjelovanja lokalne zajednice</p> <p>c) Anketiranje lokalnih stanovnika te korištenje ostalih sustavnih mehanizama za povratne informacije koji pokrivaju pitanje turizma</p> <p>d) Poduzimanje određenih radnji kao odgovor na povratne informacije loknog stanovništva</p> <p>e) Razvijeni programi informiranja, educiranja i usavršavanja u području turizma namijenjenih lokanom stanovništvu</p>

<p style="text-align: center;">A6) Uključenost posjetitelja i povratne informacije</p> <p>Destinacija razvija sustav za praćenje i javno izvještavanje zadovoljstva posjetitelja s kvalitetom sadržaja i održivosti destinacije. Posjetitelji se redovito informiraju o problemima po pitanju održivosti u destinaciji te ulozi koju oni sami mogu odigrati u rješavanju istih problema.</p>	<p>a) Provedba i objavljivanje rezultata anketiranja posjetitelja (kao i korištenje ostalih metoda ispitivanja istih)</p> <p>b) Ankete i povratne informacije posjetitelja sadrže percepciju posjetitelja o problemima održivosti unutar destinacije</p> <p>c) Poduzimanje određenih radnji kao odgovor na povratne informacije posjetitelja</p> <p>d) Primjeri informacija posjetitelja o problemima održivosti te kako na njih odgovoriti</p>
<p style="text-align: center;">A7) Promocija i informiranje</p> <p>Marketinške poruke i druge vrste komunikacije oslikavaju vrijednosti destinacije te precizirano ističu proizvode, usluge te aktivnosti i napore destinacije učinjene u smjeru održivosti.</p>	<p>a) Ažurirani informativni i promotivni materijali s odgovarajućim sadržajem</p> <p>b) Destinacija posjeduje postupak za provjeru točnosti i primjerenosti promotivnih materijala i informacija koje se pružaju u promotivne svrhe</p> <p>c) Dokazi o konzultacijama s lokalnom zajednicom i tijelima za zaštitu kulturne i prirodne baštine prilikom kreiranja promotivnog sadržaja</p>
<p>A (c) Upravljanje promjenama</p>	
<p style="text-align: center;">A8) Upravljanje brojem posjetitelja i njihovim aktivnostima</p> <p>Destinacija razvija sistem za upravljanje posjetitelja koji se redovno revidira. Poduzimaju se aktivnosti za praćenje i upravljanje brojem i njihovim aktivnostima tj. za njihovo smanjenje ili povećanje ovisno o potrebi u određenim situacijama i na određenim lokacijama, a sve u cilju postizanja ravnoteže pri zadovoljenju potreba svih dionika u destinaciji.</p>	<p>a) Strategija razvoja destinacije i akcijski plan bave se problematikom sezonalnosti</p> <p>b) Varijacije u broju posjeta tijekom godine redovno se prate i bilježe</p> <p>c) Utjecaj količine i aktivnosti posjetitelja identificiraju se kroz promatranje te dijalog s lokalnom zajednicom i poduzećima</p> <p>d) Provođenje akcija za upravljanje protokom posjetitelja i utjecajima istih</p> <p>e) Marketinške strategije i odabir ciljanog tržišta izrađuju se s obzirom na obrasce ponašanja posjetitelja, njihove aktivnosti i utjecaje, ali i potrebe same destinacije</p>

<p>A9) Propisi za planiranje i kontrolu razvoja</p> <p>Destinacija razvija smjernice i regulative kojima se vrši kontrola razvoja, zahtijeva procjenu ekološki, ekonomskih i sociokulturnih utjecaja te integrira održivu upotrebu zemljišta i održivu izgradnju. Propisi se također odnose na aktivnosti kao što su iznajmljivanje nekretnina te izdavanje koncesija u turističke svrhe. Smjernice se kreiraju uz sudjelovanje javnosti i po prirodi su javno dostupne i primjenjive.</p>	<p>a) Posebne regulative i smjernice kontrole razvoja dokumentirane su i identificirane naslovom i datumom</p> <p>b) Izneseni su zahtjevi za procjenu ekonomskih, sociokulturnih i okolišnih dugoročnih utjecaja na destinaciju</p> <p>c) Posebni propisi o iznajmljivanju imovine i usluga u svrhu turizma, s dokazima primjene i provođenja propisa</p> <p>d) Dokazi o sudjelovanju javnosti u kreiranju regulativa i smjernica razvoja</p> <p>e) Dokaz o savjetovanju s lokalnom zajednicom i/ili manjinskim etničkim skupinama te njihovom pristanku na razvoj turizma na njihovom području</p> <p>f) Dokaz o provođenju propisa i regulativa u fazama planiranja, razvoja i implementacije.</p>
<p>A10) Prilagođavanje klimatskim promjenama</p> <p>Destinacija identificira rizike i prilike vezane uz klimatske promjene. Strategije prilagođavanja klimatskim promjenama primjenjuju se za pozicioniranje, dizajn, razvoj i upravljanje turističkim objektima. Svim dionicima procesa pružaju se informacije vezane uz predviđene klimatske promjene te rizike i uvjete povezane s istima.</p>	<p>a) Strategija razvoja destinacije sadrži i identificira problematiku klimatskih promjena</p> <p>b) Propisi, smjernice i akcije u smjeru razvoja turizma donose se u skladu s klimatskim promjenama</p> <p>c) Vrše se i javno objavljuju procjene klimatskih promjena koje pokrivaju sadašnje i buduće rizike istih</p> <p>d) Dokazi o razmatranju doprinosa lokalnih ekosustava i njihovih utjecaja na klimatske promjene</p> <p>e) Javno dostupne informacije o klimatskim promjenama</p>
<p>A11) Krizni menadžment</p> <p>Destinacija posjeduje plan za smanjenje rizika te razvijen krizni menadžment i reagiranje u nepredviđenim okolnostima.</p> <p>O ključnim elementima kriznog menadžmenta obavještavaju se svi dionici u destinaciji, a o isti se redovito pregledava i revidira.</p>	<p>a) Razvijeno i dokumentirano upravljanje rizicima i kreiran plan djelovanja u kriznim situacijama u turizmu na području destinacije</p> <p>b) Plan obuhvaća širok raspon rizika, uključujući prirodne nepogode, terorizam, zdravlje, prekomjerno iskorištavanje resursa i ostale rizike odgovarajuće za lokaciju</p> <p>c) Identificirani procesi i postupci komunikacije za vrijeme i nakon izvanredne situacije</p> <p>d) Razvijeni programi za širenje informacija i usavršavanje u upravljanju krizom i rizičnim situacijama</p>

B) SOCIOEKONOMSKA ODRŽIVOST

B (a) Unaprjeđenje ekonomskih koristi lokalne zajednice

<p>B1) Mjerenje ekonomskih koristi od turizma</p> <p>Redovito se prati direktan i indirektan doprinos turizma te se o istom izvještava javnost. U mjerenje se uzimaju podaci kao što su broj posjetitelja, potrošnja, stupanj zaposlenosti u turizmu te podaci o distribuciji ekonomskih koristi.</p>	<p>a) Razvijen program prikupljanja ekonomskih podataka b) Godišnja izvješća direktnih i indirektnih ekonomskih učinaka turizma u destinaciji c) Podatci koji pokrivaju niz pokazatelja ekonomskih utjecaja (npr. broj posjetitelja, potrošnja, zaposlenost, investicije te širenje ekonomskih koristi u destinaciji)</p>
<p>B2) Mogućnost rada i razvoja karijere</p> <p>Destinacija kreira i potiče prilike za razvoj karijere i obuke u turizmu. Turistička poduzeća obvezuju se da će pružati jednake mogućnosti zapošljavanja, obuku i napredovanja za lokalnu zajednicu, sigurno radno okruženje i dohotke za sve.</p>	<p>a) Pružanje odgovarajućih programa obuke dostupnih na lokalnoj razini b) Poduzeća u turizmu se obvezuju na pružanje dostojnih radnih uvjeta i razvoja karijere c) Promoviraju se mogućnosti obuke i zapošljavanja za cjelokupno lokalno stanovništvo, uključujući žene, mlade, manjinske skupine te osobe s invaliditetom d) Alati za provjeru uvjeta rada i primanje/rješavanje pritužbi (npr. uključenost sindikata)</p>
<p>B3) Poticanje lokalnih poduzetnika i poštene trgovinske razmjene</p> <p>Destinacija održivim ulaganjima potiče zadržavanje turističke potrošnje u lokalnoj privredi kroz podršku lokalnim poduzećima i lancima opskrbe. Promovira se kupovina lokalnih održivih proizvoda i usluga, zasnovanih na principima poštene trgovinske razmjene, koji odražavaju prirodu i kulturu područja. Pod ovim kriterijem obuhvaća se širok spektar proizvoda i usluga kao što su hrana i piće, rukotvorine, umjetnička djela, poljoprivredni proizvodi itd.</p>	<p>a) Dostupno savjetovanje, financijska i/ili bilo koja druga podrška namijenjena malim i srednjim poduzetnicima u turizmu b) Pružanje pomoći malim i srednjim poduzećima prilikom pristupa tržištu c) Provođenje akcija za poticanje lokalnih turističkih poduzeća i kupnju lokalnih proizvoda i usluga d) Inicijative namijenjene za uključivanje lokalnih poljoprivrednika, zanatlija i proizvođača hrane u turistički vrijednosni lanac e) Identificiranje i promoviranje lokalnih proizvođača prilikom prodaje proizvoda i usluga krajnjem potrošaču/posjetiteljima</p>

B (b) Društvena dobrobit i društveni utjecaji

<p>B4) Podrška lokalnoj zajednici</p> <p>Destinacija razvija sustav koji omogućuje i potiče poduzeća, posjetitelje i javnost da na odgovoran način doprinose inicijativama zajednice i održivosti.</p>	<p>a) Ohrabruje se i potiče podrška lokalnoj zajednici i inicijativama održivosti pokrenute od strane lokalnih turističkih poduzeća</p> <p>b) Kreiraju se i promoviraju metode kojima i posjetitelji mogu sudjelovati u poticanju lokalne zajednice i inicijativama održivosti</p> <p>c) Volontiranje i angažman lokalne zajednice odvija se bez nametanja i iskorištavanja</p>
<p>B5) Suzbijanje iskorištavanja i diskriminacije</p> <p>Destinacija promiče međunarodne standarde o ljudskim pravima.</p> <p>Također, destinacija ima razvijene zakone, prakse i ustanovljen kodeks ponašanja u cilju sprječavanja i izvještavanja u slučaju trgovine ljudima, suvremenog ropstva ili komercijalne, seksualne ili bilo koje druge vrste eksploatacije, diskriminacije i uznemiravanja ikoga, a posebice djece, adolescenata, žena, pripadnika LGBT zajednice i drugih manjina. Navedeni zakoni i prakse se objavljuju javno i redovito provode.</p>	<p>a) Upućivanje na posebne zakone unutar destinacije koji se odnose na ljudska prava, iskorištavanje, diskriminaciju i uznemiravanje</p> <p>b) Dokazi komunikacije i provođenja gore navedenih zakona te posjedovanje primjera dobre prakse povezane s istima (uključujući primjere turističkih poduzeća i posjetitelja)</p> <p>c) Redovita provedba analize i utjecaja rizika povezanih s povredom ljudskih prava, uključujući trgovinu ljudima, suvremeno ropstvo te iskorištavanje djece</p> <p>d) Ključna turistička tijela i destinacija u cjelini potpisnici su "Kodeksa ponašanja za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja u turizmu"</p>
<p>B6) Vlasnička i korisnička prava</p> <p>Destinacija posjeduje dokumentirane zakone i propise u vezi s imovinskim pravima i sticanjem imovine. Navedeni zakoni i propisi poštuju prava lokalnih zajednica, podložni su javnoj raspravi i ne odobravaju ponovno naseljavanje bez prethodnog slobodnog pristanka i pravedne kompenzacije. Zakoni i propisi također štite prava korisnika i prava pristupa ključnim resursima.</p>	<p>a) Upućivanje na posebne zakone unutar destinacije koji se odnose na imovinska prava, prava stjecanja vlasništva, korisnička prava te prava pristupa resursima</p> <p>b) Povezivanje navedenih zakona s komunalnim pravima, pravima domorodaca te s javnim savjetovanjem</p> <p>c) Dokazi o provođenju gore navedenih zakona u kontekstu planiranja razvoja turizma i turističkih aktivnosti</p> <p>d) Postizanje konsenzusa s lokalnom zajednicom u provedbi zakona</p>

<p style="text-align: center;">B7) Sigurnost</p> <p>Uzimajući u obzir potrebe posjetitelja i lokalne zajednice, destinacija ima razvijen sustav za praćenje, sprječavanje, javno izvještavanje i reagiranje na kriminal te sigurnosne i zdravstvene opasnosti.</p>	<p>a) Sigurnosne i zdravstvene usluge unutar destinacije efikasno su uspostavljene i aktivne</p> <p>b) Potrebe posjetitelja identificirane su i adresirane u pružanju sigurnosnih i zdravstvenih usluga</p> <p>c) Objekti za pružanje turističkih usluga pregledavaju se u svrhu provjere usklađenosti sa sigurnosnim i higijenskim standardima</p>
<p style="text-align: center;">B8) Omogućen pristup svim akterima</p> <p>Prirodne i kulturne lokacije, objekti i usluge, dostupni su svima, uključujući osobe s invaliditetom i druge osobe s posebnim potrebama. Tamo gdje lokacije i/ili objekti nisu lako dostupni, pristup se osigurava kroz primjenu različitih rješenja koja u obzir uzimaju s jedne strane integritet lokacije, a s druge osiguravanje jednakog pristupa svim osobama. Informacije o pristupačnosti lokacijama, objektima i uslugama javno se objavljuju.</p>	<p>a) Postojanje regulativa i standarda koji se tiču pristupačnosti određenog mjesta, objekta ili usluge</p> <p>b) Dosljedna primjena standarda pristupačnosti u javnim objektima</p> <p>c) Podatci o opsegu/udjelu lokacija koje su dostupne unutar destinacije</p> <p>d) Razvijanje programa za olakšavanje pristupa osobama s posebnim potrebama</p> <p>e) Informacije o pristupačnosti unutar destinacije uključene su u cjelokupnu promociju destinacije</p> <p>f) Informacije o pristupačnosti pružaju se posjetiteljima prilikom posjeta ključnim znamenitostima</p>
<p>C) ODRŽIVOST KULTURNE BAŠTINE</p>	
<p>C (a) Zaštita kulturne baštine</p>	
<p style="text-align: center;">C1) Zaštita kulturnih resursa</p> <p>Destinacija razvija politike i sisteme za procjenu, rehabilitaciju i očuvanje kulturnih resursa, uključujući izgrađenu kulturnu baštinu i kulturne krajolike.</p>	<p>a) Popis kulturnih dobara, uključujući procjenu i indikacije ranjivosti istih</p> <p>b) Razvijeni programi obnove i očuvanja kulturnih dobara</p> <p>c) Razvijeni mehanizmi namijenjeni korištenju turističkih prihoda u svrhu poticanja očuvanja kulturnih dobara</p>
<p style="text-align: center;">C2) Kulturni artefakti</p> <p>Destinacija definira zakone koji reguliraju pravilnu prodaju, trgovinu, izlaganje ili poklanjanje kulturnih artefakata. Isti zakoni se primjenjuju i javno objavljuju.</p>	<p>a) Upućivanje na relevantne zakone koji se odnose na povijesne predmete unutar destinacije (naslov, datum)</p> <p>b) Prenošenje informacija o navedenim zakonima turističkim poduzećima i posjetiteljima</p> <p>c) Dokaz provođenja gore spomenutih zakona</p>

<p>C3) Nematerijalna kulturna baština</p> <p>Destinacija promiče poštovanje i zaštitu nematerijalnog kulturnog nasljeđa, uključujući lokalne tradicije, umjetnost, glazbu, jezik, gastronomiju i sve ostale aspekte lokalnog identiteta i prepoznatljivosti. Predstavljanje i interpretacija kulture življenja i tradicije pruža koristi cjelokupnoj lokalnoj zajednici, a posjetiteljima pruža autentično i jedinstveno iskustvo.</p>	<p>a) Identifikacija i popis nematerijalne kulturne baštine b) Primjeri poštivanja i iskustava posjetitelja nematerijalne kulturne baštine destinacije c) Suradnja s lokalnim i domorodačkim zajednicama u razvoju i pružanju iskustava temeljenih na nematerijalnoj kulturnoj baštini d) Povratne informacije posjetitelja i lokalne zajednice o kvaliteti pružanja iskustava temeljenih na nematerijalnoj kulturnoj baštini</p>
<p>C4) Tradicionalni pristup</p> <p>Destinacija prati, štiti i po potrebi obnavlja ili vraća pristup lokalne zajednice prirodnim i kulturnim resursima.</p>	<p>a) Praćenje mogućnosti pristupa lokalne zajednice prirodnim i kulturnim dobrima b) Dokaz o suradnji i komunikaciji s lokalnom zajednicom prilikom kreiranja tradicionalnog pristupa lokalitetima c) Posebne aktivnosti zaštite i/ili obnove pristupa lokalne zajednice</p>
<p>C5) Intelektualno vlasništvo</p> <p>Destinacija razvija sistem za doprinos i zaštitu očuvanja prava intelektualnog vlasništva zajednice i pojedinaca.</p>	<p>a) Istaknuti zakoni koji se odnose na intelektualno vlasništvo na području destinacije b) Komunikacija s dionicima u turizmu o pravima intelektualnog vlasništva c) Dokaz da su prilikom razvoja kulturološkog iskustva za posjetitelje zaštićena prava intelektualnog vlasništva</p>
<p>C (b) Posjet kulturnim znamenitostima</p>	
<p>C6) Upravljanje posjetima kulturnih lokaliteta</p> <p>Destinacija razvija sustav za upravljanje posjetima kulturnih lokaliteta. Sustav uzima u obzir karakteristike, kapacitete i osjetljivost lokaliteta te nastoji optimizirati protok posjetitelja i minimizirati negativne utjecaje.</p> <p>Posjetiteljima, organizatorima putovanja i vodičima dostupna su pravila ponašanja na kulturnim lokalitetima prije i za vrijeme posjeta.</p>	<p>a) Praćenje i pružanje informacija o protoku posjetitelja na kulturnim lokalitetima b) Dokazi o aktivnostima provedenima u smjeru upravljanja utjecajima unutar / oko kulturnih lokaliteta c) Objavljivanje i distribucija smjernica ponašanja posjetitelja na osjetljivim kulturnim lokalitetima te periodična provjera poštivanja smjernica d) Pravilnik o upravljanju posjetima kulturnih lokaliteta namijenjen turoperatorima, vodičima te svima povezanim s njima e) Pružanje obuke i edukacija za vodiče</p>

<p>C7) Interpretacija kulturnih znamenitosti</p> <p>Pružaju se točni i precizni interpretacijski materijali koji posjetitelje informiraju o značaju kulturnih i prirodnih aspekata lokaliteta koji posjećuju. Informacije u materijalima su kulturološki prikladne, razvijene u suradnji s lokalnom zajednicom i jasno pružaju podatke na svim jezicima odgovarajućim za posjetitelje i stanovnike.</p>	<p>a) Pružanje informativnih interpretacijskih materijala o znamenitostima u formatima koji su dostupni prije samog dolaska</p> <p>b) Informacije u interpretativnim materijalima su točne i pomno istražene</p> <p>c) Interpretacijski materijali tumače važnost i osjetljivost svakog pojedinog lokaliteta</p> <p>d) Suradnja s lokalnom zajednicom prilikom kreiranja interpretacijskih materijala</p> <p>e) Interpretacijski materijali dostupni su u svim važnim svjetskim jezicima</p>
<p>D) ODRŽIVOST OKOLIŠA</p>	
<p>D (a) Zaštita prirodnih resursa</p>	
<p>D1) Zaštita osjetljivog okoliša</p> <p>Destinacija razvija sustav za praćenje, mjerenje i reakciju na utjecaje turizma na prirodno okruženje, očuvanje ekosustava, staništa i vrsta te za sprječavanje unošenja i širenja invazivnih vrsta.</p>	<p>a) Popis imovine i mjesta prirodne baštine s naznakom na vrstu, status i ranjivost istih</p> <p>b) Razvijeni programi za očuvanje bioraznolikosti i prirodne baštine</p> <p>c) Razvijeni programi za kontrolu i iskorjenjivanje invazivnih vrsta</p> <p>d) Provođenje akcija u svrhu identifikacije, monitoringa i ublažavanja negativnih utjecaja turizma na bioraznolikost i prirodnu baštinu</p> <p>e) Razvijeni mehanizmi namijenjeni korištenju turističkih prihoda u svrhu očuvanja prirodnih dobara</p> <p>f) Komunikacija s posjetiteljima i turističkim poduzećima u svrhu redukcije širenja invazivnih vrsta</p>
<p>D2) Upravljanje posjetima prirodnih resursa</p> <p>Destinacija razvija sustav za upravljanje posjetima prirodnih resursa. Sustav uzima u obzir karakteristike, kapacitete i osjetljivost lokaliteta te nastoji optimizirati protok posjetitelja i minimizirati negativne utjecaje.</p> <p>Posjetiteljima, organizatorima putovanja i vodičima dostupna su pravila ponašanja na kulturnim lokalitetima prije i za vrijeme posjeta.</p>	<p>a) Praćenje i pružanje informacija o protoku posjetitelja na prirodnim lokalitetima</p> <p>b) Dokazi o aktivnostima provedenima u smjeru upravljanja utjecajima unutar/oko prirodnih lokaliteta</p> <p>c) Objavljivanje i distribucija pravila ponašanja posjetitelja na osjetljivim prirodnim lokalitetima te periodična provjera poštivanja istih</p> <p>d) Pravilnik o upravljanju posjetima prirodnih resursa namijenjen turoperatorima, vodičima te svima povezanim s njima</p> <p>e) Suradnja s lokalnim konzervatorskim odjelima u svrhu identifikacije ugroze prirodnih lokaliteta te uspostavljanja mjera zaštite istih</p> <p>f) Pružanje obuke i edukacija za vodiče</p>

<p>D3) Interakcija s biljnim i životinjskim svijetom</p> <p>Destinacija razvija sustav koji osigurava poštivanje lokalnih, nacionalnih i međunarodnih zakona i standarda za interakciju s biljnim i životinjskim svijetom.</p> <p>Interakcije s divljim životinjama koje se slobodno kreću neinvazivne su i njima se odgovorno upravlja kako bi se izbjegli štetni utjecaji na spomenute životinje i na održivost i ponašanje istih u divljini.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Istaknuti međunarodni, nacionalni i lokalni zakoni koji su na snazi unutar destinacije a tiču se interakcije s biljnim i životinjskim svijetom b) Provedba međunarodnih standarda zaštite morskih i kopnenih biljnih i životinjskih vrsta c) Distribucija pravila ponašanja koja se tiču interakcije s biljnim i životinjskim svijetom, a u skladu su s međunarodnim standardima d) Razvijen sustav za provjeru usklađenosti turističkih aktivnosti u destinaciji s gore navedenim propisima i zakonima e) Aktivnosti usmjerene povećanju dobrobiti i minimiziranju ugroze i uznemiravanja biljnih i životinjskih vrsta f) Pružanje informacija posjetiteljima o mogućoj štetnoj interakciji i utjecaju na biljni i životinjski svijet (npr. Prilikom dodira ili hranjenja)
<p>D4) Sprječavanje eksploatacije biljnih i životinjskih vrsta i dobrobit životinja</p> <p>Destinacija razvija sistem koji osigurava poštovanje lokalnih, nacionalnih i međunarodnih zakona i standarda kojima se osigurava dobrobit i očuvanje životinjskih i biljnih vrsta.</p> <p>Spomenuto se odnosi na berbu, hvatanje, trgovinu i prodaju divljih životinjskih i biljnih vrsta. Nijedna vrsta divljih životinja ne smije se nabavljati, uzgajati ili držati u zatočeništvu, osim u slučaju ovlaštenih i odgovarajuće opremljenih osoba te u svrhe pravilno reguliranih aktivnosti.</p> <p>Smještaj, briga i postupanje s divljim i domaćim životinjama moraju ispunjavati najviše standarde dobrobiti životinja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> a) Istaknuti međunarodni, nacionalni i lokalni zakoni koji vrijede unutar destinacije a tiču se dobrobiti životinja i zaštite biljnih i životinjskih vrsta b) Obavješćavanje turističkih poduzeća i vodiča o navedenim zakonima, standardima i smjernicama c) Sustav za provjeru životnih uvjeta i načina postupanja s uhvaćenim divljim i domaćim životinjskim vrstama d) Licenciranje i provjera kvalifikacija osoba odgovornih za postupanje s uhvaćenim divljim životinjama e) Akcije za usklađenost i provođenje Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama (CITES) u turističkom sektoru f) Pružanje informacija i poticanje svijesti posjetitelja na izbjegavanje trgovanja ugroženim vrstama (npr. u kupnji suvenira izrađenih od ugroženih divljih životinja) g) Implementacija zakona koji osigurava strogu i pravilno upravljano provedbu lovnih aktivnosti isključivo u svrhu znanstvenih istraživanja

D (b) Upravljanje resursima

D5) Štednja energije

Destinacija za cilj ima smanjenje potrošnje energije, povećanje efikasnosti njene upotrebe, kao i povećanje upotrebe obnovljive energije. Destinacija razvija sustav za poticanje poduzeća da mjere, prate i smanjuju te javno izvještavaju o svom doprinosu navedenim ciljevima.

- a) Objavljuju se i potiču ciljevi u pogledu potrošnje energije u svrhu zaštite okoliša
- b) Programi za povećanje energetske učinkovitosti (npr. poticanje korištenja izolacije)
- c) Ulaganje u obnovljive izvore energije i njihov postotak u ukupnoj nabavi/potrošnji
- d) Pružanje podrške i poticaja turističkim poduzećima u monitoringu i smanjenju potrošnje energije

D6) Upravljanje vodnim resursima

Destinacija potiče poduzeća da mjere, prate te javno izvještavaju i upravljaju korištenjem vode. Rizik za vodne resurse na razini destinacije se redovito procjenjuje i dokumentira. U slučajevima visokog rizika, identificiraju se ciljevi upravljanja vodom te se isti aktivno implementiraju u poslovne subjekte kako bi se osiguralo da turistička upotreba ne bude u sukobu sa potrebama lokalne zajednice i ekosustava.

- a) Pružanje podrške i poticaja turističkim poduzećima u monitoringu i smanjenju potrošnje vode
- b) Program za redovito ocjenjivanje opasnosti i rizika za vode
- c) Postavljanje, objavljivanje i provođenje ciljeva upravljanja resursom vode, posebno na mjestima gdje je visoka razina opasnosti i rizika
- d) Praćenje i kontrola izvora i količine vode koja se koristi u turističke svrhe te njezin utjecaj na lokalnu zajednicu i ekosustav. Provjera pridržavanja ciljeva od strane turističkih poduzeća
- e) Informiranje posjetitelja o opasnostima za vode i poticanje na reduciranu upotrebu iste

D7) Kakvoća vode

Destinacija provodi akcije u praćenju kakvoće vode za piće te vode za rekreativne i ekološke svrhe koristeći standarde kvalitete. Rezultati praćenja se javno objavljuju, a destinacija razvija sustav za pravovremenu reakciju u slučaju smanjenja kvalitete vode.

- a) Program praćenja kakvoće vode
- b) Prisustvo podataka i izvještaja o kvaliteti vode
- c) Praćenje kvalitete vode za kupanje te identifikacija i certificiranje lokacija koja zadovoljavaju postavljene standarde
- d) Provođenje akcija za povećanje razine kvalitete vode
- e) Informiranje posjetitelja o mogućnosti korištenja i kvaliteti lokalne vode za piće kako bi se stvorila alternativa flaširanim bocama

D (c) Gospodarenje otpadom i emisijama štetnih plinova

D8) Gospodarenje otpadnim vodama

Destinacija posjeduje jasne smjernice za lociranje, održavanje i ispitivanje ispuštanja otpadnih voda. Destinacija osigurava da se otpad pravilno tretira i ponovno upotrebljava ili otpušta na siguran način bez štetnih utjecaja na lokalno stanovništvo i životnu sredinu.

- a) Pismene smjernice i propisi o postupanju s otpadnim vodama
- b) Razvijen sustav provođenja smjernica među poduzećima
- c) Praćenje i ispitivanje ispuštenih otpadnih voda
- d) Ukoliko je praktično i prikladno, uvođenje održivog komunalnog sistema za obradu vode u turističke svrhe

D9) Gospodarenje krutim otpadom

Destinacija mjeri i izvještava javnost o otpadu koji stvara i postavlja ciljeve u vidu smanjenja istog. Kruti otpad se pravilno tretira i preusmjerava na odgovarajuće deponije. Organizira se sustav sakupljanja i recikliranja koji efikasno odvaja otpad prema vrsti.

Destinacija potiče poduzeća da smanjuju proizvodnju otpada te recikliraju kruti otpad (uključujući prehrambene ostatke). Poduzimaju se aktivnosti u smjeru reduciranja korištenja jednokratnih materijala, npr. plastike. Sav preostali kruti otpad koji se ne koristi ponovno i nije ga moguće reciklirati odlaže se na siguran i održiv način.

- a) Razvijen program praćenja gospodarenja otpadom te javno objavljivanje ciljeva i dobivenih rezultata
- b) Razvijena kampanja, podrška i savjetovanje turističkih poduzeća o gospodarenju otpadom, uključujući gospodarenje prehrambenim otpadom
- c) Provođenje kampanje za reduciranje i ukidanje korištenja materijala za jednokratnu upotrebu (npr. plastika)
- d) Program gospodarenja otpadom za javne objekte i urede
- e) Razvoj sustava za odvojeno prikupljanje i recikliranje prema različitim vrstama otpada, tj. organski materijali, papir, metal, staklo i plastika
- f) Razvoj održivog sustava zbrinjavanja preostalog otpada
- g) Kampanja zabrane odlaganja otpada na javnim mjestima (od strane lokalne zajednice i posjetitelja) te održavanje čistih javnih površina
- h) Adekvatna mjesta za odvojeno odlaganje otpada

<p>D10) Emisije stakleničkih plinova i ublažavanje negativnih klimatskih promjena</p> <p>Destinacija postavlja ciljeve te provodi politike u smjeru smanjenja emisije stakleničkih plinova. Potiču se poslovni subjekti (uključujući i dobavljače i pružatelje usluga) da u svim aspektima njihova poslovanja mjere, smanjuju i ublažavaju emisije stakleničkih plinova.</p>	<p>a) Objavljivanje željenih ciljeva o postotnom smanjenju emisije stakleničkih plinova s postavljenim vremenskim ograničenjem</p> <p>b) Godišnja izvješća o klimi, uključujući praćenje i ublažavanje negativnih klimatskih promjena</p> <p>c) Zajednička kampanja s turističkim poduzećima o smanjenju i ublažavanju emisija stakleničkih plinova</p> <p>d) Akcije za smanjenje emisije stakleničkih plinova proizvedenih od strane javnog sektora</p> <p>e) Pružanje informacija poduzećima i posjetiteljima o strategijama i mehanizmima za postizanje željenih standarda</p>
<p>D11) Ekološki prihvatljiv transportni sustav</p> <p>Destinacija postavlja ciljeve u smjeru smanjenja štetne emisije proizvedene od strane prijevoznih sredstava do i unutar destinacije. Traži se povećana upotreba održivih vozila s niskim emisijama štetnih plinova, javnog prijevoza te aktivnog putovanja (šetnja i biciklizam) kako bi se smanjio doprinos turizma u zagađenju zraka.</p>	<p>a) Ulaganje u održivu prometnu infrastrukturu, uključujući javni prijevoz i vozila s reduciranim negativnim utjecajima na okoliš</p> <p>b) Informiranje posjetitelja o alternativnim načinima prijevoza do i unutar destinacije</p> <p>c) Podatci o korištenju alternativnih načina prijevoza od strane posjetitelja</p> <p>d) Razvoj i promocija biciklizma i šetnje unutar destinacije</p> <p>e) Dodjeljivanje prioriteta tržištima kojima su dostupni kraći i održiviji načini prijevoza do destinacije</p> <p>f) Javni sektor i turistička poduzeća unutar vlastitih proizvodnih procesa daju prednost transportu s reduciranim negativnim utjecajima na okoliš</p>
<p>D12) Svjetlosno onečišćenje i buka</p> <p>Destinacija razvija smjernice i propise za smanjenje zagađenja svjetlom i bukom. Destinacija potiče poslovne subjekte na pridržavanje ovih smjernica i propisa.</p>	<p>a) Razvijene smjernice namijenjene turističkim poduzećima za postupanje svjetlosnim onečišćenjem i bukom</p> <p>b) Nadzor i identifikacija potencijalnih izvora svjetlosnog onečišćenja i/ili buke vezanih za turizam</p> <p>c) Razvijeni mehanizmi koji omogućuju stanovnicima da, s daljnjim posljedicama i aktivnostima, prijave svjetlosno onečišćenje ili buku</p>

LITERATURA

Stručna literatura

Bartoluci M.: Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.

Birkić D., Održivi turistički razvoj priobalne destinacije, doktorski rad, 2016.

Gržinić J., Bevanda V., 2014. – odjeljak Postmoderno društvo i turizam; Dujmović M.: Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Marković“; Pula, 2014.

Suradnja sa Turističkom zajednicom Grad Dubrovnika (omogućavanje pristupa podacima i službenim dokumentima) - <https://tzdubrovnik.hr/>

WTO, Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook, 2014.

Internetske stranice

Brutland Report; 1987.:

<https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> (20.05.2023)

Dubrovnik insider – članak: <https://dubrovnikinsider.hr/zeleno-gospodarstvo-dubrovnik-na-popisu-najekoloskijih-europskih-destinacija/> ; članak sa datumom 25.04.2023. (pristupljeno 10.06.2023.)

Euractiv – članak: <https://euractiv.jutarnji.hr/euractiv/hrana-i-poljoprivreda/dubrovnik-zeli-razvijati-odrziv-turizam-i-osigurati-multifunkcionalnost-gradskog-sredista-15194891> (pristupljeno 20.05.2023.)

Global Sustainable Tourism Council (GSTC) – službena stranica: <https://www.gstcouncil.org/> (10.06.2023.)

Green tourism: http://www.greentourism.eu/en/Post/Name/SustainableTourism#_ftn2 (20.05.2023.)

GSTC: Ocjena odredišta globalnog vijeća za održivi turizam : <https://www.dubrovnik.hr/uploads/pages/6/Ocjena%20odredi%C5%A1ta%20globalnog%20vije%C4%87a%20za%20odr%C5%BEivi%20turizam.pdf> (30.06.2023.)

Ministarstvo turizma i sporta, „Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine“:
https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/003_220721_Strategija_ROT_nacrt.pdf (20.05.2023.)

Vrtiprah V. i dr.; Strategija razvoja turizma i odredbe u kruzing- turizmu na području grada Dubrovnika (1. faza); Dubrovnik, 2017.:
<https://www.dubrovnik.hr/uploads/pages/6/Strategija%20razvoja%20turizma%20i%20odredbe%20u%20kruzing-turizmu%20na%20podru%C4%8Dju%20grada.pdf> (10.06.2023.)

Regionalna razvojna agencija Dubrovačko – neretvanske županije (DUNEA):
<http://www.dunea.hr/> (10.06.2023.)

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) – službena stranica: (20.05.2023.)
<https://www.unwto.org/sustainable-development>

Visit Dubrovnik – službena stranica: <https://visitdubrovnik.hr/hr/> (22.06.2023.)

Zavod za obnovu Dubrovnika: <https://zod.hr/plan-upravljanja/> (10.06.2023.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Tromjesečne stope rasta BDP-a u Hrvatskoj od 2015. do 2022. godine	8
Slika 2: Godišnja stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku	9
Slika 3: Kretanje bruto domaćeg proizvoda u Hrvatskoj	10
Slika 4: Dubrovnik	28
Slika 5: Crna čiopa	37
Slika 6: Festa Sv. Vlaha u Dubrovniku	41

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Broj stanovnika u Gradu Dubrovniku	32
Grafikon 2: Dolasci i noćenja turista u Gradu Dubrovniku (siječanj - prosinac 2022.)	44
Grafikon 3: Turistički promet po vrsti objekta	44

POPIS TABLICA

Tablica 1: Pokazatelji GSTC kriterija prema četiri osnovne kategorije	48
Tablica 2: Prosječne ocjene GSTC kriterija za odredište (2019.)	49

POPIS PRIKAZA

Prikaz 1: Razvoj Ocjene odredišta GSTC-a.....46

POPIS PRILOGA

PRILOG 1.: GSTC KRITERIJI DESTINACIJE / GSTC DESTINATION CRITERIA.....54